

Pomagamy

sobie w pracy

Kwartalnik instrukcyjno-metodyczny

NR 2/1974

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

**WBP Katowice — Andrzej Korzon, Gabriela Ociepka, Halina Balaszczuk,
Elżbieta Fragstein**

**WiMBP Opole — Danuta Branicka, Mieczysław Faber, Teresa Jarząbek,
Janina Kościów, Ireneusz Chudy.**

Lublinieckie Zakłady Metalowe Przemysłu Terenowego „Lugamet”

Drukarnia w Lublińcu

Nr zam. 675 16. V. 74 1500 egz. Hp.-028

Analiza statystyczna

bibliotek publicznych województwa katowickiego

za rok 1973

I. Sieć bibliotek publicznych

W roku 1973 na terenie województwa katowickiego działały 624 placówki, w tym:

- 34 biblioteki miejskie miast niewydzielonych
- 109 bibliotek gminnych, w tym 15 miasta i gminy
- 448 filii bibliotecznych w tym 187 na wsi

W stosunku do roku 1972 liczba placówek wzrosła o 14 filii bibliotecznych :
— 3 filie przy szpitalach (Pszczyna, Wodzisław, Zawiercie);
— 7 filii literatury społeczno-politycznej przy PiMBP Zawiercie, MBP Bielsko-Biała, Dąbrowa G., Mysłówice, Rybnik, Tychy, Zabrze;
— 4 filie uniwersalne (w powiatach: rybnickim, tarnogórskim, tyskim i przy MBP w Rybniku).

Na skutek zmian administracyjnych 5 placówek należących wcześniej do powiatów włączono do sieci bibliotek miejskich :

- MPB Łagisza, pow. będziński do MBP w Będzinie,
- GBP Straconka pow. bielski do MBP w Bielsku-Białej,
- MBP Chwałowice pow. rybnicki — do MBP w Rybniku,
- GBP Wielopole

GBP Urbanowice, pow. tyski — MBP w Tychach.

Sieć bibliotek uzupełniały 482 punkty biblioteczne.

Zmalała liczba czyteln z 214 na 194, gdyż pomieszczenia niektórych zajęto na magazyny dla stale wzrastających zbiorów.

W województwie katowickim, w roku 1973, na jedną placówkę biblioteczną w powiatach przypadało 4.378 mieszkańców, w miastach 9.288 przy średniej krajowej 3.786.

Wszystkie biblioteki, posiadają perspektywiczne plany rozwoju sieci do 1990, zatwierdzone w większości przez Urzędy Powiatowe i Miejskie.

II. Sytuacja lokalowa bibliotek

W roku 1973 nastąpiła dalsza poprawa warunków lokalowych bibliotek.

Nowe budynki i pawilony otrzymały biblioteki w :

- Bielsku-Białej — budynek b-ki centralnej,
- Wodzisław Śl. — budynek b-ki centralnej,
- Gliwicach Os. Sikorniki — cz. pawilonu dla filii bibliot.
- Katowicach — cz. pawilonu dla filii bibliot.

Zmiany administracyjne w powiatach wpłynęły na poprawę warunków lokalowych bibliotek w tych wsiach, gdzie likwidowano gromadzkie rady narodowe.

Łącznie biblioteki zyskały 6.253 m² dodatkowej powierzchni.

III. Budżet

W roku 1973 wykonanie budżetu było wyższe od przewidywanego :

— w wyniku przydzielenia bibliotekom 5 dodatkowych etatów oraz godzin do prowadzenia tworzonych oddziałów literatury społ.-polit. wydatki osobowe wzrosły łącznie o 153.000 zł, w tym § 11-128.000,— § 15-5.000,— § 41-28.000,—;

— wydatki rzeczowe wzrosły o 3.600.000,— zł z tego 1.800.000 z dotacji MKiSzt i 1.800.000 — Urzędu Wojewódzkiego. Na zakup książek przeznaczono 2.800.000 zł, na wyposażenie 800.000 zł.

Na koniec 1973 r. wykonanie budżetu ogółem wynosiło 70.715.400,—

Wydatki osobowe wynosiły 33.629.900,—

Wydatki rzeczowe wynosiły 37.088.500,— z tego 15.382.078 zł wydano na zakup książek.

IV. Kadra

Według stanu z dnia 31. XII. 1973 r. w bibliotekach publicznych woj. katowickiego zatrudniano ogółem 1.570 osób, w tym :

pracowników działu podst. 1.189, w tym etat. 790 z tego 267 et. w pow.
pracowników administr. 42, w tym etat. 37 z tego 2 et. w pow.
pracowników obsługi 339, w tym etat. 48 z tego 9 et. w pow.

Ogółem województwo 1.570, w tym etat. 875 z tego 278 et. w pow.

Pracownicy działalności podstawowej

	ogółem pracowników	w tym dział podstaw.	w tym etat. dział podst.	ryczałtów dział podst.
WBP	22	17	16	1
Miasta	890	615	504	111
Powiaty	658	557	270	287
ogółem	1.570	1.189	790	399

Stanowiska służbowe i kwalifikacje pracowników dział. podstawowej

	stanowisko służbowe						kwalifikacje							
	Kus-tosz	St. B	B	M. B	Pom B	St. mag.	Mag.	Whib.	W	ShiW	Sr. bibl.	Sr.	Podst.	
Miasta	11	30	187	80	291	1	4	24	29	26	234	222	83	
Powiaty	1	15	131	43	373	3	2	6	6	19	151	199	133	
WBP	1	1	7	2	3	—	—	5	1	1	6	3	1	
Wojew.	16	55	328	130	650	4	6	35	36	46	391	415	256	

Wyszkolenie wyższe i półwyższe posiada 9,8% ogółu bibliotekarzy;
wyszkolenie niepełne średnie i podstawowe — 22,3%.

W latach 1971-1973 odeszło z bibliotek 389 pracowników. Przyczyny ich odejścia związane są z otrzymaniem wyższej płacy (np. w bibliotekach szkół wyższych), a także uciążliwością pracy w bibliotekach publicznych.

W r. 1973 na 1 etat pracownika działalności podstawowej przypadają:

	mieszkańców na 1 etat	czytelników na 1 etat	wypożyczeń na 1 etat
Powiaty	3.655 (3.885)	510 (552,9)	11.830 (12.877)
Miasta	4.224 (4.346)	526 (556)	10.922 (10.843)
Wojew.	3.797 (4.012)	504 (544,9)	10.951 (11.810)

(W nawiasach podano dane za rok 1972).

V. Księgozbiór

Na koniec roku 1973 liczba woluminów w bibliotekach publicznych woj. katowickiego wynosiła 5.489.460 tj. o 391.604 wol. więcej niż w roku 1972. W skali województwa na zakup książek wydano 15.382.078 zł (tj. o 2.215.871 zł więcej niż w 1972 r.), co pozwoliło na nabycie 527.469 (o 55.318 więcej niż w 1972 r.) nowych książek.

Przeciętna cena 1 nowo zakupionej książki wynosiła —

	1972	1973
w miastach	— 28,8 zł	31,1 zł
powiatach	— 26,7 zł	26,3 zł
województwie	— 27,9 zł	29,1 zł

Struktura księgozbiorów w woj. katowickim na koniec roku 1973

	ogółem woluminów	w t y m l i t e r a t u r y							
		liter. piękna dla dor.	%	liter. piękna dla mł. dzieci	%	liter. popul. - nauk.	%	Czaso- pisma	%
Miasta	2,950,399	1,529,648	45,0	531,928	19,0	1,075,463	36,0	11,355	0,3
Powiaty	2,517,453	1,228,325	49,0	571,290	22,0	714,396	28,4	3,142	0,5
Wojew.	5,469,460	2,561,388	46,6	1,123,218	20,8	1,789,864	32,6	14,993	1,0

W porównaniu z rokiem 1972 nastąpił wzrost w zaopatrzeniu bibliotek w literaturę popularno-naukową o 0,8%.

Zaopatrzenie mieszkańców w książkę

Rok	Tomy na 100 mieszk.				Zakup tomów na 100 m.				Wydano zł. na 100 m.			
	Miasta	Pow.	Woj.	Kraj.	Miasta	Pow.	Woj.	Kraj.	Miasta	Pow.	Woj.	Kraj.
1972	131,0	138,5	136	189	12,5	12,2	12,5	13,8	366,4	326,9	350,9	352,9
1972	137,0	146,0	142	199	13,7	13,7	13,6	17,2	429,5	353,9	398,2	448,5

Na prenumeratę czasopism wydano :

miasta	1.428.368 zł
powiaty	964.981 zł
WBP	9.877 zł
wojew.	2.403.026 zł

wzrost w stos. do 1972

wzrost o 320.204 zł
wzrost o 219.688 zł
mniej o 940 zł
wzrost o 538.952 zł

V. Czytelnicy

W roku 1973 w bibliotekach publicznych woj. katowickiego zarejestrowano ogółem 513.581 czytelników, co stanowi 13,2% w stosunku do liczby mieszkańców.

Treść	Czytelnicy ogółem	w tym w punktach		Liczba czytelników do lat 14	Liczba czytelników na 100 mieszk.	% wzrostu liczby czyteln.
			% do ogółu			
Miasta	299,616	13186	4,4	63,781	13,9	+ 1,7
Powiaty	213,934	17543	8,0	67,072	12,4	- 1,9
Wojew.	513,581	30729	6,0	130,853	13,2	+ 0,2

Procent czytelników do lat 14 w stosunku do liczby mieszkańców przedstawia się następująco :

	1972	1973
Miasta	22,8	21,3
Powiaty	31,3	31,3
Wojew.	24,4	25,4

VII. Udostępnienie zbiorów

W roku 1973 udostępniono 11.142.449 woluminów tj o 33.413 wol. więcej niż w roku 1972.

Rok	Wypożyczenia ogółem	w tym literatury pop.- nauk.	% wyp. lit. pop.- nauk.		L. wyp. na 100 m.		L. wyp. na 1 czyt.	
			woj.	kraj	woj.	kraj	woj.	kraj
1973	11,142,440	1,857,910	16,6	17,5	288,0	407,0	21,7	19,3

Wskaźnik wypożyczeń literatury popularno-naukowej i literatury pięknej dla dzieci w powiatach i miastach wojew. katowickiego — w porównaniu z rokiem 1972 kształtuje się następująco :

	% wypożyczeń literatury popularno-naukowej		% wypożyczeń literatury pięknej dla dzieci	
	1972	1973	1972	1973
Powiaty	13,9	13,9	37,9	38,0
Miasta	18,2	18,3	26,4	26,7
Wojew.	—	—	30,9	30,2

Liczba wypożyczeń na 1 książkę wynosi 2,0

Działalność czytelni w r. 1973 w porównaniu z rokiem 1972

	Woluminy wydane w czytelni		Woluminy udostępnione w czytelni na 1 m.		Odwiedzin w czytelni na 1 miejsce		Czytelni-ków na 1 miejsce		Miejsca w czytelni na 1 miesz.	
	1972	1973	1972	1973	1972	1973	1972	1973	1972	1973
Powiaty	115,622	123,488	53	72	67	84	99	125	0,1	0,09
Miasta	401,358	428,312	210	300	177	175	154	170	0,09	00,8
Wojew.	516,980	551,800	126	160	118	130	125	148	0,1	0,09

VIII. Działalność oświatowa bibliotek

W roku 1973 działalność oświatową bibliotek określały:

- przygotowania do obchodów XXX-lecia PRL;
 - Rok Nauki Polskiej;
 - współzawodnictwo bibliotek pod hasłem „Moja biblioteka pomaga kształcącym się”;
 - Konkurs na najlepiej działający punkt biblioteczny w powiecie;
 - finał 3-etapowego konkursu „Od Kopernika do lotów kosmicznych”.
- W związku z wymienionymi wyżej zadaniami WBP opublikowała w poradniku „Pomagamy sobie w pracy”

- cykl materiałów związanych z Rokiem Nauki Polskiej;
- blok materiałów związanych z XXX-leciem PRL;
- materiały stanowiące pomoc w pracach związanych z uczestnictwem we współzawodnictwie „Moja biblioteka pomaga kształcącym się”.

Biblioteki uczestniczyły w akcjach ogólnopolskich takich jak:

- Dni Oświaty, Książki i Prasy;
 - Dni Książki Technicznej;
 - Dni Książki Rolniczej
 - Dekada Książki społeczno-politycznej
- oraz w akcjach czytelniczych organizowanych przez Polski Czerwony Krzyż i Ligę Kobiet.

Na działalność odczytową oraz spotkania z wybitnymi ludźmi z budżetu WBP wydatkowano 76.365 zł.

Analiza statystyczna

bibliotek publicznych województwa opolskiego za rok 1973

I. Sieć placówek bibliotecznych

W końcu 1973 roku na terenie województwa opolskiego działały 353 biblioteki i ich filie.

W skład sieci wchodzi następujące placówki:

- 1 Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna
- 10 Powiatowych i Miejskich Bibliotek Publicznych
- 4 Powiatowe Biblioteki Publiczne
- 3 Miejskie Biblioteki Publiczne
(w miastach stanowiących powiaty)
- 7 Miejskich Bibliotek Publicznych
(w miastach nie będących powiatami)
- 14 Bibliotek Publicznych Miast i Gmin
- 78 Bibliotek Publicznych Gmin
- 236 filii bibliotecznych

w tym:

182 filie na wsiach

54 filie w miastach

w tym:

4 filie dla dzieci

W woj. opolskim prowadzi działalność 859 punktów bibliotecznych, w tym 734 na wsiach. Ponadto przy bibliotekach w miastach istnieje 17 oddziałów dla dzieci.

W roku 1973 na Opolszczyźnie przybyło 11 filii bibliotecznych i 1 Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy Kuźnia Raciborska w powiecie raciborskim.

Spośród 11 nowych filii 5 powstało w wyniku włączenia do sieci bibliotek publicznych placówek bibliotecznych Powiatowych Ośrodków Propagandy Partyjnej. Filie biblioteczne udostępniające literaturę społeczno-polityczną powstały w 5 miastach: Brzegu, Głubczycach, Kluczborku, Nysie, Strzelcach Opolskich. Pozostałe 6 filii powstało: w Opolu (3 filie), w Kędzierzynie (1 filia), w Krępnej pow. Krapkowice (1 filia), w Dębskiej Kuźni pow. Opole (1 filia). W powiecie namysłowskim zlikwidowano 1 bibliotekę (filie we wsi Bąkowie).

W stosunku do roku 1972 liczba bibliotek i ich filii zwiększyła się o 11 placówek i wynosi 353.

W wyniku zmian w podziale administracyjnym woj. opolskiego powstały 92 gminy, a w nich 92 biblioteki publiczne gmin.

Funkcje bibliotek gminnych przypadły w udziale 78 dawnym bibliotekom gromadzkim lub ich filiom oraz 14 miejskim bibliotekom publicznym miast nie będącymi powiatami.

W woj. opolskim na 1 placówkę biblioteczną przypada 3,067 mieszkańców (w r. 1972 na jedną placówkę biblioteczną przypadało 3.131 mieszkańców).

Potrzeby w zakresie powiększania sieci bibliotek są nadal duże. Na terenie województwa daje się odczuć brak 19 bibliotek.

II. Sytuacja lokalowa bibliotek

W 1973 roku nie wybudowano żadnego nowego gmachu bibliotecznego. Natomiast można było zauważyć wyraźną tendencję do zmiany lokali bibliotecznych wszędzie tam, gdzie istniała możliwość choćby częściowej poprawy stanu lokalowego placówek. 44 bibliotekom wymieniono lokale na większe, w 9 bibliotekach z różnych przyczyn nastąpiła zmiana dotychczasowych na gorsze.

W roku 1973 przeprowadzono 30 remontów w placówkach bibliotecznych. Nadal jednak wiele bibliotek mieści się w lokalach nieodpowiednich, wilgotnych, zagrzybionych, ciasnych.

III. Kadry

W końcu 1973 roku w bibliotekach publicznych woj. opolskiego zatrudnionych było 546 pracowników działalności podstawowej. Z tej liczby 339 pracowników pracowało na etatach, 207 w niepełnym wymiarze godzin.

Kwalifikacje pracowników zatrudnionych w bibliotekach publicznych Opolszczyzny są niskie. Zaledwie 22 bibliotekarzy ma wykształcenie wyższe, w tym połowa bibliotekarskie, 303 wykształcenie średnie, w tym 137 osób średnie bibliotekarskie, 193 pracowników posiada wykształcenie podstawowe.

Najwięcej pracowników z wykształceniem podstawowym pracuje w bibliotekach wiejskich (155 osób).

Zmiany kadrowe w bibliotekach publicznych naszego województwa są bardzo częste. W ciągu ostatnich 3 lat zanotowano aż 289 zmian kadrowych. W roku 1973 realizowano postanowienia wojewódzkiej komisji weryfikacyjnej w sprawie wymiany kadry niewykwalifikowanej. Zwolniono 25 pracowników nie posiadających wymaganych kwalifikacji, tych którzy nie podjęli zgodnie ze zobowiązaniami nauki i którzy zaniedbywali swoje obowiązki zawodowe.

Po zmianach administracyjnych w województwie opolskim i po nałożeniu na biblioteki gminne nowych, odpowiedzialnych funkcji, przed każdą kierowniczą bibliotek gminnych stanęły bardzo trudne zadania. Kadra ta nie jest całkowicie przygotowana do spełniania wszystkich zadań.

W latach 1974 — 1975 planuje się rozwiązać trudny problem kierowniczej kadry bibliotek gminnych poprzez: dalszą systematyczną weryfikację, rekrutację na stanowiska kierowników bibliotek gminnych absolwentów zaoczno i stacjonarnego Wydziału Bibliotekarskiego PSKOiB w Opolu, oraz nadawanie statutów tylko tym bibliotekom gminnym, w których funkcje kierownika pełni pracownik z wykształceniem średnim ogólnym i zo-

bowiążący się zdobyć w ciągu 3 najbliższych lat wykształcenie średnie zawodowe.

IV. Księgozbiory

Ogólna liczba zbiorów w bibliotekach publicznych woj. opolskiego w roku sprawozdawczym wynosiła 2.636.218 woluminów. W porównaniu z rokiem ubiegłym księgozbiory bibliotek publicznych powiększyły się o 178.534 wol. Realizując założony plan zakupu księgozbiorów w wysokości 192.000 wol. zakupiono w 1973 roku ogółem 230.277 wol., w tym dla bibliotek szczebla powiatowego 51.140 wol., dla pozostałych bibliotek terenowych 155.037 wol. W porównaniu z rokiem ubiegłym do bibliotek zakupiono o 64.020 wol. więcej, a więc znacznemu polepszeniu uległa sytuacja w zakresie zakupu nowości wydawniczych.

Jak wynika z zestawienia, w porównaniu z rokiem ubiegłym w bibliotekach woj. opolskiego nastąpił znaczny wzrost wskaźnika zakupu z 2,5 w roku 1972 na 3,3 w roku 1973.

Najwyższy wskaźnik zakupu osiągnęły takie biblioteki, jak : PiMBP w Kluczborku (9,1), PiMBP w Niemodlinie(8,8), PiMBP w Grodkowie (8,7), PBP w Raciborzu (8,3) i Opole m. (8,1), natomiast najniższe PiMBP w Strzelcach Opolskich (0,3), PiMBP w Koźlu (0,4), PiMBP w Prudniku (1,8).

Zaopatrzenie mieszkańców w książkę przedstawia się następująco :

Rok	Tomy na 100 mieszkańców				Zakupiono tomów na 100 miesz.		Wydano zł na 100 mieszkańców			
	miasto	wieś	woj.	kraj.	woj.	kraj.	miasto	wieś	woj.	kraj.
1972	252	212	229	189	15,5	13,8	606	327	448	352,9
1973	260	230	243	199	21,3	17,2	735	527	620	448,5

Najwięcej tomów na 100 mieszkańców zakupiono w powiatach: niemodlińskim (28,8), grodkowskim (28,7), raciborskim (28,3) i Opolu m. (26,1), natomiast najmniej w powiatach : głubczyckim (16,1), krapkowickim (17,2), Brzeżu m. (12,8).

Finansową sytuację bibliotek w zakresie funduszy na zakup książek poprawiły otrzymane z MKiSz i Urzędu Wojewódzkiego w Opolu dodatkowe kredyty w wysokości 3.500.000 zł.

Wyjątkowo duży dopływ nowości wydawniczych do bibliotek spowodował w roku sprawozdawczym znaczny wzrost księgozbiorów bibliotek. Najwyższe wskaźniki książek na 100 mieszkańców osiągnęły takie powiaty jak : brzeski (341), niemodliński (320), grodkowski (281) i Nysa m. (380). Najniższe wskaźniki obserwuje się w powiatach : opolskim (178), strzeleckim (199) i kluczborskim (211).

V. Czytelnicy

W roku 1973 z bibliotek naszej sieci korzystało ogółem 262.857 czytelników

co stanowi 24,3% w stosunku do liczby mieszkańców (w 1972 roku 22,9%). Z usług bibliotek wiejskich korzystało 134.558 czytelników, co stanowi 22,4% w stosunku do liczby mieszkańców (w 1972 roku 20,7%), natomiast z bibliotek miejskich korzystało 128.299 czytelników, co stanowi 26,6% (w 1972 roku 25,7%).

Dane o czytelnikach przedstawia niżej zamieszczona tabela:

	Czytelnicy ogółem	W tym do lat 14	Liczba czytelników na 100 mieszkańców	% czytelników do lat 14 w stos. do og. czytelników	% wzrostu czytelników
1972	244.882	78.648	22,9	32,1	1,3
1973	262.857	82.653	24,3	31,4	1,4

W porównaniu z rokiem 1972 nastąpił znaczny wzrost czytelników i wyraża się on liczbą 17.975. 7 powiatów i 3 miasta wydzielone przekraczają średnią wojewódzka czytelnictwa, tj. powiat brzeski, grodkowski, niemodliński, oleski, prudnicki, nyski, raciborski oraz m. Brzeg, Nysa i Racibórz. Najwyższy wskaźnik liczby czytelników na 100 mieszkańców posiadają powiaty: brzeski (28,5), grodkowski (28,1), nyski (27,3) oraz Brzeg m. (44,9), natomiast najniższy powiaty: głubczycki (15,9), krapkowicki (18,7) i opolski (19,9).

VI. Udostępnianie zbiorów

W 1973 roku czytelnicy bibliotek publicznych woj. opolskiego wypożyczyli łącznie 4.235.521 woluminów, w tym na wsi 1.994.722 woluminy. W porównaniu z rokiem ubiegłym wypożyczenia zwiększyły się ogółem o 53.987 woluminów.

Rok	Wypożyczalnia ogółem	W tym literatury pop. naukowej	% wypożyczeń lit. pop. naukow.		Wypożyczone wol. na 100 mieszkańców		Liczba wypożyczeń na 1 czytelnika	
			woj.	kraj	woj.	kraj	woj.	kraj
1972	4.181.534	688.591	16,6	17,2	390,4	406,0	17,1	19,4
1973	4.235.521	787.183	17,4	17,5	391,2	407	16,1	brak danych

Dynamiczny wzrost czytelnictwa w roku sprawozdawczym pociągał za sobą spadek liczby wypożyczeń na 1 czytelnika.

Struktura wypożyczeń w bibliotekach kształtowała się następująco:

- literatura piękna dla dzieci — 33,6% (w roku 1972 39,3)
- literatura piękna dla dorosłych — 44,0% (w roku 1972 44,3%)
- literatura z innych dziedzin — 17,4% (w roku 1972 16,5%)

Oceniając czytelnictwo w woj. opolskim należy stwierdzić, że bez względu na specyfikę środowiska, najliczniejszą grupę czytelników stanowi młodzież ucząca się, następnie w środowisku wiejskim-chłoporobotnicy, natomiast w środowisku miejskim — pracownicy umysłowi. W środowiskach miejskich i robotniczych największą poczytnością cieszy się nadal literatura piękna, a wykorzystanie literatury popularno-naukowej jest małe.

VII. Działalność oświatowa bibliotek

W 1973 roku w bibliotekach publicznych naszego województwa odbyły się następujące imprezy kulturalno-oświatowe:

spotkania autorskie — 248

spotkania z oficerami LWP, kombatantami, działaczami społecznymi, partyjnymi — 77

odczyty i prelekcje — 433

wystawy i wystawki — 2.902

wieczory literackie — 128

konkursy i quizy — 310

pogadanki — 31

projekcje filmów oświatowych — 34

dyskusje o książce — 285

inne dyskusje (o spektaklach TV) — 77

montaże słowno-muzyczne — 49

Tematykę form pracy oświatowej, zestawionych powyżej liczbowo, określały ważne rocznice, konkursy i akcje czytelnicze.

Rocznice:

500-rocznica urodzin Mikołaja Kopernika

100-rocznica powstania Polskiej Akademii Umiejętności

200-rocznica powstania Komisji Edukacji Narodowej

30-rocznica powstania Ludowego Wojska Polskiego

Konkursy:

ogólnopolskie: „Złoty Kłos dla Twórcy, Srebrne dla Czytelników”,
„Sławne Polki”

regionalne: „Mikołaj Kopernik — człowiek i uczonek”

lokalne: „Historia i regionu nie jest mi obca” (PiMBP Prudnik)
konkurs na najlepiej przeprowadzoną formę pracy z czytelnikiem
(PiMBP w Krapkowicach)

„Książka i prasa rolnicza — pomocą w zdobywaniu wiedzy rolniczej” (BPB w Raciborzu)

Konkurs na recenzję książki pisarza opolskiego (Opole m.)

Akcje czytelnicze: Dni Oświaty Książki i Prasy

VII Dni Książki Społeczno-Politycznej

Spotkania autorskie: Ogółem w roku 1973 w województwie opolskim odbyło się 248 spotkań z pisarzami, dziennikarzami i publicystami, w tym 119 spotkań z literatami i 129 spotkań z dziennikarzami i publicystami. Na wsi odbyło się 101 spotkań, w miastach 147. Największą frekwencję

i największe zainteresowanie zanotowano na spotkaniach zorganizowanych w Dniach Książki „Człowiek — Świat — Polityka”.

Odczyty: W październiku 1973 roku WiMBP w Opolu zawarła porozumienie z Instytutem Śląskim w Opolu, na mocy którego pracownicy naukowo Instytutu mieli wygłosić serię prelekcji w 37 stałych punktach odczytowych, usytuowanych w bibliotekach różnych szczebli na terenie województwa. Ogółem odbyło się 56 prelekcji, a ich tematyka była urozmaicona. Akcja prelekcji pracowników Instytutu Śląskiego będzie kontynuowana w roku 1974.

Władysława Furtak

MBP Racibórz

Zarys dziejów bibliotek polskich na Ziemi Raciborskiej (od Wiosny Ludów do II wojny światowej)

W naszej historii książka przechodziła te same losy co naród. Książka służyła myślicielom i twórcom, tworzyła drogę postępowi oraz narodowemu i patriotycznemu działaniu.

Szczególną rolę odegrała książka na Śląsku, służąc przede wszystkim krzewieniu polskości.

Już w Okresie Wiosny Ludów na Górnym Śląsku zaczynały powstawać pierwsze polskie biblioteki ludowe. Przy „Dzienniku Górnos Śląskim” wychodzącym w Bytomiu, skupiło się wielu działaczy oświatowych, jak: Józef Lompa, Ks. J. Szafranek, Emanuel Smółka, i in. Działacze ci założyli Towarzystwo Pracujących dla Oświaty Ludu Górnos Śląskiego, które m. in. zajęło się zakładaniem bibliotek i czytelni ludowych.

Jedną z pierwszych polskich bibliotek została założona w mieszkaniu Emanuela Smółki w Bytomiu.¹ E. Smółka urodził się w Cyprzanowie w powiecie raciborskim. Studiował we Wrocławiu i już w czasie studiów należał do Towarzystwa Literacko Słowiańskiego, gdzie zetknął się z przedstawicielami inteligencji polskiej. Od r. 1848, E. Smółka pełnił funkcję nauczyciela ludowego w Bytomiu.² Biblioteka założona w mieszkaniu E. Smółki w r. 1849 posiadała 400 tomów i kilka tytułów czasopism. Większość zebranych książek pochodziła z darów oraz ze składek członków Towarzystwa.

Później działacze śląscy organizują biblioteki ludowe w różnych miastach i wsiach Górnego Śląska. Między innymi E. Smółka założył pierwszą polską bibliotekę w Jankowicach k/Cyprzanowa w powiecie raciborskim.³

W latach późniejszych duży wpływ na rozwój akcji czytelniczej na Górnym Śląsku mają towarzystwa oświatowe działające w Poznaniu. Wśród nich warto wymienić Towarzystwo Oświaty Ludowej (1872), które prowadziło akcję oświatową w całym zaborze pruskim i po 6 latach działalności zostało przez władze pruskie rozwiązane. W dwa lata później, bo w r. 1880 powstało w Poznaniu Towarzystwo Czytelń Ludowych, którego głównym celem było przeciwdziałanie germanizacji poprzez zakładanie bibliotek polskich. TCL odegrało doniosłą rolę w walce zaboru pruskiego o polskość.

W powiecie raciborskim właściwy rozwój działalności oświatowej nastąpił po założeniu w Raciborzu, w r. 1888, Towarzystwa Polsko-Górnośląskiego, a także polskiego czasopisma noszącego nazwę „Nowiny Raciborskie”, które wychodziło ponad 32 lata (1889-1921) i odegrało doniosłą rolę w krzewieniu polskości na Ziemi Raciborskiej.⁴

W tym też okresie, z inicjatywy dr Józefa Rostka, pierwszego polskiego lekarza (rodem z Wojnowic), założono w Raciborzu pierwszą polską księgarnię. Towarzystwo Polsko-Górnośląskie uruchomiło także bibliotekę dla swych członków. Biblioteka ta liczyła na przełomie lat 1888/89 25 tomów. Z czasem liczba książek wzrosła i r. 1897 biblioteka posiadała 338, a w r. 1913-368⁵ tomów. Książki kupowano ze składek członkowskich; otrzymywano także liczne dary.

Jednym z najhojniejszych ofiarodawców był były uczestnik powstania styczniowego — Marcin Kopiec, pochodzący ze Starej Wsi pod Raciborzem. Marcin Kopiec przysłał do biblioteki raciborskiej wiele książek zebranych w Warszawie, gdzie mieszkał na stałe w latach 80-tych XIX stulecia.

W ślad za biblioteką raciborską biblioteki-czytelnie powstają też w niektórych miejscowościach powiatu. Dużą rolę w ich organizacji odegrało wyżej wspomniane Towarzystwo Czytelń Ludowych. Delegatem TCL na powiat raciborski był adwokat Cyryl Ratajski, późniejszy prezydent miasta Poznań.⁶

Biblioteki organizowane przez TCL mieściły się przeważnie w mieszkaniach prywatnych, co utrudniało ich działalność. W celu popularyzacji książek TCL stosowało specjalne ulotki-odezwy, nawołujące ludność śląską do czytania polskiej literatury.

Działalność TCL w powiecie raciborskim spotkała się w ostatnich latach ub. wieku, z ostrym atakiem władz niemieckich. Przykładem tego była kontrola wszystkich księgozbiorów polskich przez wachmistrzów żandarmerii. Żądano od działaczy prowadzących biblioteki spisów książek najczęściej czytanych, a także podania nazwisk osób korzystających z bibliotek. Po tej akcji ukazał się indeks książek zakazanych, wydany przez Landgericht we Wrocławiu.⁷

Książki uznane za szkodliwe zostały skonfiskowane. Z czasem indeks ten powiększał się i wówczas Zarząd Główny TCL zaczął wydawać „roczne spisy książek” gdzie tłustym drukiem zaznaczono pozycje objęte indeksem.

W spisach tych uwzględniono przede wszystkim literaturę o tematyce histo-

rycznej, poezję polską, pieśni patriotyczne itp.

Interwencja władz niemieckich przyczyniła się do znacznego zubożenia księgozbiorów, pozbawiając biblioteki najcenniejszych, a zarazem najpoczytniejszych pozycji. W tej sytuacji liczba czytelników znacznie zmalała, często również sami bibliotekarze rezygnowali z dotychczasowych funkcji.

W 1908 r. Zarząd Główny TCL zwołał w Katowicach zebranie wszystkich delegatów powiatowych. Na zebraniu uchwalono utworzenie Komitetów Powiatowych TCL, które miały zająć się sprawą czytelnictwa. W tym czasie sytuacja finansowa TCL była bardzo trudna, toteż Zarząd Główny wysłał do delegatów w powiatach ulotkę z prośbą o jednorazowe, nadzwyczajne datki pieniężne, niezbędne do reorganizacji czytelnictwa ludowego. Apel Zarządu nie pozostał bez echa. 40 osób spośród członków TCL w raciborsku wpłaciło jednorazowe składki w wysokości 67,5 mk.

Dnia 20. XII. 1908 roku odbyło się w Raciborzu Walne Zebranie członków TCL, na którym wybrano Komitet Powiatowy w skład którego weszli: Cyryl Ratajski jako prezes oraz Jan Passinger z Wojnowic, Bonawentura Siara z Żerdzin, Józef Siwoń z Tworkowa, Romuald Smolka z Raciborza, Wincenty Gatzka z Markowic i Alojzy Stroka z Pioni — członkowie.

Mimo powołania komitetów powiatowych TCL, polski ruch biblioteczny upadł między innymi dlatego, że w r. 1908 ogłoszono na Śląsku ustawę wywłaszczeniową (Aussiedlungsgesetz), skutkiem której rolnicy Polscy zmuszeni byli ukrywać swą przynależność narodową.

Pewna poprawa sytuacji TCL w powiecie raciborskim nastąpiła w r. 1912, kiedy podzielono powiat na pięć okręgów bibliotecznych, a także wybrano nowy Zarząd. Prezesem TCL został Roman Strzoda, a bibliotekarzem powiatowym Stanisław Zagala. Na czele I okręgu stanął Bonawentura Siara chałupnik z Żerdzin, II — Karol Gatzka z Markowic, III — Teodor Miłota z Bińkowic, IV — Józef Grzybek z Lubonii, a V — Józef Segat, także z Lubomi.

W niedługim czasie po utworzeniu okręgów przystąpiono do wymiany książek przestarzałych, a także do organizowania odczytów i wykładów. Aby odczyty były ciekawsze, ze składek członków TCL zakupiono aparat do wyświetlania obrazów.

W celu zaopatrzenia bibliotek w prasę polską, prezes Roman Strzoda wystosował do licznych redakcji prośbę o bezpłatne nadsyłanie 1-2 egz. czasopism do bibliotek raciborskich. Odtąd zaczęły napływać czasopisma z różnych miast jak: Warszawa, Kraków, Poznań, Inowrocław, Katowice, Cieszyn, Bytom, Opole, Lwów, a nawet z Westfalii. Ogółem otrzymywano 38 tytułów czasopism w języku polskim.

O tym, że akcja czytelnicza TCL została rozwinięta pomyślnie, świadczy zachowane do naszych czasów sprawozdanie Komitetu Powiatowego TCL w Raciborzu z którego wynika, że w powiecie raciborskim na przełomie w 1912/13 r. istniało 17 bibliotek polskich, które posiadały 1.700 książek. Korzystało z nich 300 czytelników. W ciągu roku wypożyczono 3.016 tomów.

W sprawozdaniu tym wymieniono także nazwiska 17 bibliotekarzy oraz podano informację o otwarciu w dniu 1. V. 1913 r. 2 czyteln publicznych: jednej w Raciborzu, drugiej w Lubonii.

Działalność Komitetu TCL w Raciborzu trwała aż do 1914 r. Od roku wybuchu I-szej wojny światowej zamarł całkowicie polski ruch czytelniczy i oświatowy. Pewne jego ożywienie nastąpiło dopiero z chwilą rozpoczęcia prac plebiscytowych. 18.III. 1920 r. zwołano zebranie Komitetu TCL, na którym postanowiono reaktywować działalność polskich bibliotek i zająć się organizowaniem nowych.

W tym okresie polskiemu ruchowi czytelniczemu wydatnej pomocy udzieliło Towarzystwo Oświaty im. Św. Jacka; w powiecie raciborskim zorganizowano ogółem 19 takich kół oświatowych, do których łącznie należało 1.488 osób. Koła te prowadziły zebrania, na których wygłaszano pogadanki na tematy aktualne, historyczne a także zapoznawano słuchaczy z dziełami Sienkiewicza, Mickiewicza i innych pisarzy polskich oraz organizowano kursy języka polskiego i historii.¹¹

Po upadku III powstania śląskiego i podziale Śląska, szalejący terror niemiecki zahamował także rozwój bibliotek. Wielu bibliotekarzy musiało się ukrywać, istniejące zbiory biblioteczne zostały rozproszone lub skonfiskowane.

W roku 1922 odbył się II Sejmik Oświatowy TCL w Bytomiu, na którym wezwano działaczy do reaktywowania działalności bibliotek ludowych w poszczególnych miejscowościach. Poparł tę akcję nowoutworzony w Opolu Oddział Związku Polaków w Niemczech.

Począwszy od r. 1924 na Śląsk zaczęły napływać liczne dary książkowe z Polski. Szczególnie duże zasługi ma tutaj Warszawskie Towarzystwo Opieki Kulturalnej nad Polakami Zamieszkałymi za Granicą. Prócz tego na Śląsk przysyłały książki polskie takie organizacje jak: Związek Obrony Kresów Zachodnich — Okręg Śląski w Katowicach, a także Ministerstwo Spraw Zagranicznych w Warszawie.

W r. 1927 centralna biblioteka w Raciborzu liczyła 496 książek.¹² Akcją tworzenia bibliotek na wsi zajęło się m. in. Polsko-Katolickie Towarzystwo Szkolne, które planowało założenie 5 bibliotek w powiecie raciborskim.

W r. 1930 otwarto bibliotekę polską w mieszkaniu Arki Bożka w Markowicach, a w 3 lata później u Leona Czogały w Budziskach.¹³

W grudniu 1933 r. zorganizowano w raciborskiej „Strzesze” wystawę książek polskich. Inicjatorem wystawy był Prezes Stefan Strzepaniak. Na wystawie zgromadzono 1.500 książek, które podzielono na 5 działów. Osobno wydzielono dzieła H. Sienkiewicza i K. Miarki, cieszące się szczególnym kultem wśród raciborskich czytelników. Na otwarciu wystawy przybyło aż 130 osób. Obecni byli także przedstawiciele z Katowic i starosta z Rybnika — Jan Wyględa. Otwarcie wystawy przerodziło się w piękną patriotyczną uroczystość, wygłoszono pogadankę o roli książki w obronie polskośći,

recytowano wiersze, śląskie piosenki śpiewał chór „Harmonia”. Wygłoszono również prelekcję na temat historii Śląska. W czasie trwania wystawy zorganizowano spotkanie młodzieży polskiej, w którym wzięło udział 60 osób. Na spotkaniu prof. Liszka z Rybnika wygłosił prelekcję o twórczości H. Sienkiewicza, a Stefan Różycki (organizator spotkania) i Arka Bożek zachęcali młodzież do czytania polskich książek.¹⁴

Na przełomie 1. 1933/34 powstało w raciborskiem kilka nowych bibliotek, a w Komitecie Niesienia Pomocy Kulturalnej w Katowicach rzucono hasło odbudowania biblioteki raciborskiej. W powiecie założono biblioteki: w Gamowie (u Komorka), w Żerdzianach (u Siary), w Jawłowie (u Zubera), w Brzeźnicy (u Olbricha), w Grzegorzowicach (u Wyciska), w Stodołach (u Starca), w Nędzy (u Darca), w Ciechowicach (u Halfara). Każda z tych bibliotek miała około 50 książek, a w niektórych były też czasopisma rolnicze.¹⁵ Za 1 wypożyczenie książki pobierano opłatę — 5 fenigów, a bezrobotnym wypożyczano bezpłatnie.

Biblioteka raciborska pełniła rolę biblioteki centralnej nie tylko dla powiatu raciborskiego, ale także i powiatów sąsiedzkich. Księgozbiór jej systematycznie wzrastał: i tak w r. 1927 biblioteka raciborska posiadała zaledwie 496 tomów, w r. 1936 — 1100 tomów, a w dwa lata później już 2.500 tomów. W pierwszych czterech miesiącach 1934 r. wydatkowano na jej potrzeby kwotę 475 zł 81 gr. Zasłużeni bibliotekarze tej placówki to m. in.: Ignacy Fojcik ze Starej Wsi (ojciec znanej działaczki, a zarazem poetki raciborskiej Teresy Odrzańskiej), Gregorczykówna — kierowniczka przedszkola, która przez kilka lat zajmowała się biblioteką. Później funkcję bibliotekarki objęła Elżbieta Lewicz. Prócz biblioteki w „Strzesze”, druga biblioteka polska znajdowała się w gmachu „Rolnika” w Raciborzu.¹⁵

Interesującym dokumentem, świadczącym o zawartości raciborskiej biblioteki znajdującej się w „Strzesze”, jest wykaz książek, jaki w kwietniu 1934 r. policja opolska przesłała do nadprezydium. Książki w tym wykazie podzielono na 7 działów (każdy z działów oznaczono literami alfabetu): powieści historyczne, powieści - romanse i nowele, powieści religijne, książki naukowe, książki o różnej treści. Wykaz zawierał 361 pozycji.

Autorami objętych wykazem książek byli pisarze polscy — W. Orkan, J. I. Kraszewski, Przyborowski, J. Korzeniowski, Wyselewski, Jeske-Choiński, M. Rodziewiczówna, E. Orzeszkowa, Żeromski, K. Miarka, H. Sienkiewicz, L. Gomułicki, K. Makuszyński, Żuławski, G. Zapolska, Z. Nałkowska, W. Reymont i in. oraz pisarze obcy — London, Cooper, Gorki, Daudet, Dickens, Wilde, Ibanez, Defoe, Scott, Tagore, France, Balzac itp.

Książki te posiadały własną pieczętkę z następującym napisem: Związek Polaków w Niemczech — Biblioteka powiatu raciborskiego.

W tym samym roku policja opolska donosiła, że urzędnik banku Edward Kapuścik przywiózł z Rybnika do Raciborza 724 książki. Do raportu dołączony był wykaz książek. Książki te miały zasilić bibliotekę w Raciborzu, Bytomiu i Strzelcach Opolskich.

W listopadzie 1934 r. w raciborskiej „Strzesze” zorganizowano 3 tygodniowy kurs dla referentów polskiego uniwersytetu ludowego, w którym wzięli również udział bibliotekarze pow. raciborskiego: Leon Czogała z Budzisk, Franciszek Olbrych z Brzeźnicy, Józef Wycisk z Grzegorzowic i in. Na kursie cykl wykładów poświęcono m. in. zagadnieniu prowadzenia bibliotek.

W r. 1935 Koło Opieki nad Akademikami za Granicą przy „Światopolu”, przysłało dla Akademickiego Koła w Raciborzu biblioteczkę zawierającą cenne materiały i książki potrzebne do opracowania referatów okolicznościowych. W tym samym roku biblioteki i świetlice powiatu raciborskiego odwiedzili przedstawiciele województwa śląskiego, którzy analizowali sprawę czytelnictwa.

Zachowało się sprawozdanie raciborskiej biblioteki z okresu od 1.V.1936 — 1.V.1937, z którego wynika, że biblioteka ta posiadała: 2.231 tomów; otwarta była we wtorki i piątki: wypożyczono 2112 książek, z tego 1853 tomy wypożyczono czytelnikom dorosłym, 167 młodzieży. Książek popularnonaukowych wypożyczono gólem 92 tomy. Najpoczytniejszymi książkami były dzieła: Sienkiewicza, Kraszewskiego, Reymonta, Prusa, Dickensa, i Londona. Na 1 czytelnika przypadały aż 33 wypożyczenia.

Począwszy od r. 1936 przedstawiciele władz niemieckich rewidowali biblioteki raciborskie, szukając książek zakazanych. Równocześnie rozbudowywano biblioteki niemieckie, których już w r. 1938 było aż 50 (w powiecie prawie każda miejscowość posiadała bibliotekę niemiecką).

Zacząto likwidować biblioteki polskie. Początkowo były to „napady nieznanych sprawców”. Takiego napadu dokonano np. w dniach 30/31. XII. 1938 r. w Gamowie, gdzie spalono poza wsłą 60 polskich książek. 9. VI. 1939 r. wyrzucono Polaków ze „Strzechy”, w tym samym dniu napadnięto na świetlicę w Budziskach, wywożąc sprzęt i 50-tomową bibliotekę o czym donosiły „Nowiny Codzienne” z dnia 11. VI. 39 r.

Wreszcie dnia 16. VIII tegoż roku Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Rzeszy wydało rozkaz natychmiastowego zamknięcia i zabezpieczenia wszystkich bibliotek polskich. We wrześniu sporządzono wykaz tych bibliotek powiatu raciborskiego, które uległy likwidacji. Wykaz zawierał nazwę miejscowości będącej siedzibą biblioteki, nazwisko bibliotekarza, oraz ilość tomów. Jak podaje raport gestapo, w raciborskiej „Strzesze”, zabrano wtedy 1.500 książek, w Rolniku 300 książek, w Markowicach, w świetlicy — 178 książek, w mieszkaniu A. Bożka — 127 książek, w Modzurowie — 6 książek, w Ciechowicach — 115 książek.

W przededniu wybuchu II wojny światowej dokonano licznych aresztowań. W pierwszym rzędzie ofiarą ich padli działacze Związku Polaków w Niemczech, działacze oświatowi. Wielu wywieziono do obozów koncentracyjnych, z których nie powrócili już nigdy.

Przepisy :

1. J. Wróblewski : Z dziejów bibliotek ludowych na Górnym Śląsku w XIX i początkach XX wieku. Przegł. Hist. Oświat. R. 10: 1967 nr 2 s. 261.
 2. J. Ender : Obrońcy ludu śląskiego. W-wa 1956 s. 276.
 3. Tamże s. 280.
 4. J. Glensk : Nowiny raciborskie w l. 1889-1904. Katowice 1970.
 5. J. Gruszka : Polski Ośrodek Narodowy w Raciborzu (do r. 1918). Wrocław 1970 s. 37.
 6. Wielka Encyklopedia Powszechna. T. 9. W-wa 1966 s. 711.
 7. K. Malczewski : Biblioteki-czytelnie polskie w dawnym powiecie raciborskim. Studia Śląskie. T. 14. Opole 1969 s. 293.
 8. K. Malczewski w swym artykule podaje wykaz osób, które zostały członkami TCL, wymieniając ich nazwiska, zawód, miejsce zamieszkania i wysokość składki członkowskiej.
 9. K. Malczewski... op. cit. s. 306
 10. Tamże s. 307
 11. Tamże s. 313
 12. J. Ratajewski : Ruch czytelniczy i biblioteki polskie na Śląsku Opolskim. 1922-1939. Opole 1970 s. 56.
 13. K. Jońca, E. Klein, A. Konieczny : Życie polskie w Raciborskiem w okresie międzywojennym. W: Szkice z dziejów Raciborza. Katowice 1967 s. 150
 14. J. Ratajewski... op. cit. s. 56
 15. K. Jońca... op. cit. s. 150
 16. J. Ratajewski... op. cit. s. 26
 17. Tamże s. 29
 18. Tamże s. 32
 19. Tamże s. 37
 20. Nowiny Codzienne R. 1939 nr 2
 21. K. Jońca... op. cit. s. 151
-

Współpraca bibliotek miasta Opola w zakresie gromadzenia materiałów bibliotecznych.

Zagadnieniami specjalizacji i współpracy bibliotek w zakresie gromadzenia interesowano się w Polsce od lat kilkudziesięciu.

Współpraca bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów obejmuje szereg zagadnień związanych z pomnażaniem, uzupełnianiem i przechowywaniem materiałów bibliotecznych. Kooperacja i specjalizacja w tym zakresie ściśle łączy się z innymi formami współpracy bibliotecznej: z informacją o księgozbiorach, udostępnieniem, wypożyczaniem międzybibliotecznym i magazynowaniem. Problem współpracy w zakresie gromadzenia zbiorów nabrał szczególnego znaczenia w dobie obecnej, w związku z gwałtownie rozwijającą się produkcją wydawniczą. Każda biblioteka obowiązana jest do prowadzenia racjonalnej i planowej polityki gromadzenia materiałów bibliotecznych. Cel ten można osiągnąć w wyniku wspólnego działania wszystkich placówek bibliotecznych w środowisku ograniczonym terytorialnie. Pojedyncza biblioteka nie jest w stanie zgromadzić kompletu materiałów niezbędnych do właściwego realizowania zapotrzebowania czytelniczego na swoim terenie. Określenie profilu gromadzonych zbiorów staje się koniecznością. Planowym gromadzeniem powinny zostać objęte, poza zbiorami tradycyjnymi czyli książkami i czasopismami, nowe formy i postacie materiałów bibliotecznych tj. mikrofilmy, fotokopie oraz materiały audio-wizualne. Współdziałanie bibliotek w zakresie uzupełniania zbiorów wymaga dokonania przez poszczególne placówki szczegółowej oceny posiadanych księgozbiorów i opracowania wspólnych wytycznych polityki gromadzenia. Z tym zagadnieniem wiąże się ponadto wymiana druków zbędnych i dubletów, specjalizacja w zakresie nabywania czasopism, głównie zagranicznych oraz mikrofilmowanie zbiorów. Opracowanie planu wspólnego działania poprzez zespół bibliotek kooperujących pozwoli właściwie wykorzystać fundusze przeznaczone na uzupełnianie posiadanych zbiorów, wyeliminuje zbędne dublowanie i doprowadzi do bardziej racjonalnej i ekonomicznej polityki bibliotecznej w interesie czytelników danego regionu.

Warunkiem skutecznego funkcjonowania biblioteki w środowisku jest szybkie dostarczanie czytelnikowi poszukiwanych materiałów z własnych zbiorów lub właściwe skierowanie go do innej placówki, która poszukiwane materiały posiada. W związku ze wzrostem zapotrzebowania na szybką i pełną informację biblioteczną na plan pierwszy wysuwa się sprawa tworzenia lokalnych katalogów centralnych, jako głównego źródła informacji

o zbiorach współpracujących bibliotek. Jedyną drogą do stworzenia pełnego centralnego katalogu dla danego regionu jest opracowanie katalogów częściowych dla poszczególnych rodzajów zbiorów.

Inną formą współpracy jest stała wymiana informacji pomiędzy bibliotekami o nowych nabytkach poszczególnych księżnic. Informatory z tego zakresu opracowywane są również z myślą o czytelnikach, podobnie jak biuletyny informacyjne o poszczególnych rodzajach zbiorów zgromadzonych w bibliotekach kooperujących.

Celem ułatwienia czytelnikowi orientacji w zespole bibliotek działających w środowisku i w bogactwie zgromadzonych tam księgozbiorów opracowywane są informatory o poszczególnych księżnicach i ich zasobach.

W środowisku opolskim współpraca pomiędzy bibliotekami nie ma dużych tradycji, ale pewne osiągnięcia możemy już odnotować. W roku 1969 z inicjatywy Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich Oddział w Opolu, przy wydatnej pomocy Wydziału Kultury Prezydium Miejskiej Rady Narodowej, wydany został „Przewodnik po bibliotekach Opola”. Jest to pierwsze tego typu wydawnictwo w dziejach naszego miasta. Charakteryzuje biblioteki działające na naszym terenie, dostarcza zwięzłej informacji o profilu zbiorów. Materiał zawarty w tym wydawnictwie nie jest już obecnie w pełni aktualny.

Jako pierwszy i do tej pory jedyny, w naszym mieście opracowany został katalog centralny piśmiennictwa dotyczącego regionu. Katalog centralny zbiorów śląskich miasta Opola obejmuje księgozbiory regionalne następujących instytucji: Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej, Muzeum Śląska Opolskiego, Wojewódzkiego Archiwum Państwowego i Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej. Opracowanie katalogu centralnego jest ogromnie czasochłonne i wymaga konsekwentnej pracy zespołu ludzi w zakresie bieżącego rozbudowywania i meliorowania. Katalog ten znajduje się w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej. Kilkakrotnie w gronie bibliotekarzy dyskutowana była sprawa stworzenia katalogu centralnego czasopism, ale do tej pory projekt nie doczekał się realizacji.

We wrześniu 1973 roku w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu odbyła się narada przedstawicieli bibliotek opolskich w sprawie koordynacji gromadzenia i uzupełniania czasopism. Narada zainicjowana została przez prorektora WSP doc. dr Janusza Kroszela. W celu nawiązania ściślej współpracy w tej dziedzinie powołany został Zespół d/s Koordynacji Gromadzenia Czasopism Naukowych, w skład którego weszli przedstawiciele następujących bibliotek: Biblioteki Głównej WSP, Biblioteki Głównej WSI, Biblioteki Instytutu Śląskiego, Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej, Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej oraz biblioteki Wojewódzkiego Ośrodka Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej przy Urzędzie Wojewódzkim. Zespół, poza opracowaniem planu pogłębionej specjalizacji poszczególnych bibliotek w zakresie gromadzenia czasopism, ma za zadanie opracowanie dokładnej informacji na temat lokalizacji poszczególnych tytułów.

W wyniku pracy Zespołu powstał Informator o Zagranicznych Czasopismach Naukowych i Popularnonaukowych w Bibliotekach Miasta Opola w 1974 r. Międzybiblioteczny biuletyn informacyjny został wydany w styczniu br. przez Wojewódzki Ośrodek Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej w Opolu. W następnej kolejności opracowany zostanie informator o czasopismach krajowych, bieżąco prenumerowanych przez biblioteki naszego miasta. Materiał zebrany w tych wydawnictwach dostarczy czytelnikowi potrzebnych informacji o miejscu i czasie udostępniania bieżąco prenumerowanych periodyków. Bibliotekarzom będzie pomocny przy udzielaniu informacji. Zebrane materiały wykorzystane zostaną przy opracowaniu planu prenumeraty czasopism dla bibliotek kooperujących na rok 1975.

Biblioteka Główna WSP i Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna współpracują ponadto w zakresie mikrofilmowania czasopism śląskich wydanych przed 1939 rokiem. Zbiory mikrofilmowe tych periodyków uzupełniane są zgodnie z planem wspólnie opracowanym. Do współpracy na tym polu dołączyła w 1973 roku Biblioteka Instytutu Śląskiego.

Uzupełnieniem współpracy w zakresie gromadzenia zbiorów jest wymiana informacji pomiędzy bibliotekami o nabytkach poszczególnych książnic. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna od 1973 roku wydaje Kartkowy Katalog Nowości, który obejmuje następujące materiały biblioteczne: ważniejsze nabytki niebeletrystyczne zbiorów ogólnych, zbiory śląskie wydane przed 1939 r., wydawnictwa zagraniczne, rękopisy, starodruki i mikrofilmy. Katalog ma za zadanie zapoznać wszystkie zainteresowane biblioteki i czytelników z zasobami posiadanego księgozbioru.

Biblioteki działające w danym środowisku chcąc właściwie realizować zapotrzebowanie czytelnicze użytkowników zmuszone są działać w ramach ściśle określonej współpracy. Konieczność kooperacji na różnych odcinkach działalności bibliotecznej jest obecnie powszechnie uznanym warunkiem skutecznego funkcjonowania biblioteki w środowisku.

Maria Deblessem

WiMBP — Opole

Zbiory regionalne zagadnienie ciągle aktualne

Już pierwszy powojenny akt ustawodawczy, jakim był: „Dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi” postulował: „biblioteki miast

wojewódzkich pełnią (ponadto) rolę bibliotek regionalnych, gromadząc pełne piśmiennictwo i inne dokumenty odnoszące się do danego obszaru.

Do gromadzenia materiałów bibliotecznych dotyczących własnego regionu zobowiązała również biblioteki publiczne Ustawa o bibliotekach z 29 kwietnia 1968 roku.

Zatem wydawać by się mogło, że gromadzenie tzw. regionalistów nie jest już dzisiaj żadnym novum w pracy bibliotek, że od Dekretu i Ustawy zrobiliśmy tak duży krok naprzód, iż nie pozostaje nam nic innego jak tylko zadawać się tym, cośmy na przestrzeni lat wypracowali.

Tymczasem, jeżeli uzmysłwić sobie sens pojęcia regionalizm współczesny, w założeniu którego tkwi przecież niełatwa umiejętność rozpoznawania istotnych potrzeb danego środowiska, dynamiczne powiązanie przeszłości z teraźniejszością i wizją tj. perspektywą przyszłości to stwierdzimy, że na odcinku kształtowania wiedzy o regionie mamy na Opolszczyźnie jeszcze wiele do zrobienia.

W wielu bibliotekach Opolszczyzny gromadzenie tzw. regionalistów jest już dziś sprawą oczywistą i bezsporną. Od dawna istnieją wydzielone i opracowane zbiory regionalne obejmujące określoną miejscowość, wieś, miasto, osiedle lub cały region.

Potrzebę tworzenia tych działów podyktowało wiele przyczyn, wśród których, sądzę, najistotniejszymi były :

- a) umiłowanie swojego regionu i płynąca stąd troska aby to, co się tu dawniej działo i dzieje nie przepadło w „mrokach” czasu,
- b) stale wzrastające zapotrzebowanie społeczeństwa na informacje dotyczącą wiedzy o własnym regionie.

Na Opolszczyźnie, podobnie zresztą jak w innych rejonach Kraju, rozpoczęliśmy od tworzenia warunków do formowania zbiorów regionalnych i to na różnych poziomach, w zależności od środowisk, wykształcenia i zainteresowań.

Formowaliśmy warsztaty informacyjno-bibliograficznych nastawione na zaspakajanie zainteresowań regionem czytelników korzystających z naszych bibliotek.

W latach sześćdziesiątych ustaliliśmy, że głównym ogniwem w tym zakresie winny być zbiory czytelń bibliotek, w których wydzielone zostały regionalia i przygotowany do ich wykorzystania aparat informacyjno-bibliograficzny, nastawiony na informację poziomu popularno-naukowego i kulturalno-oświatowego. Określiśmy ogólne zasady gromadzenia czyli profil regionalistów sprowadzający się do :

- systematycznego gromadzenia produkcji umysłowej regionu oraz tegoż dotyczącej,
- systematycznego prowadzenia bibliografii regionalnej obejmującej całość publikacji dot. regionu, a nie tylko druków wydanych w tym regionie,
- wejścia w ścisłą współpracę z istniejącymi na danym terenie towarzyst-

wami, muzeami, archiwami itp.

Założyliśmy wówczas, że WiMBP i PiMBP staną się w województwie opolskim centralnymi ogniwami informacji i popularyzacji wiedzy o regionie — a zatem, że winny dysponować pełnym zbiorem potrzebnych im dzieł. Dla Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki przyjęliśmy też zasadę pełnej archiwizacji gromadzonego materiału regionalnego w dziale silesiaców.

W pierwszej fazie, kiedy zaczynaliśmy organizować w bibliotekach terenowych warsztaty służby informacyjnej na rzecz regionu, w naszym kwartalniku instrukcyjno-metodycznym zamieszczaliśmy cały cykl pogadarek pod nazwą: „Sylwetki pisarzy śląskich” z bibliografią twórczości.

Biblioteka Wojewódzka jako placówka instruktażowo-metodyczna, koordynator spraw gromadzenia zbiorów regionalnych, wysyłała systematycznie propozycje książek pisarzy śląskich i wydawnictw Instytutu Śląskiego w Opolu do wszystkich PiMBP, a od 10-ciu co najmniej lat zamieszcza się w poradniku „Pomagamy sobie w pracy” przeglądy literatury regionalnej p. n. „Nowości o Śląsku”.

Źródeł informacji o zbiorach regionalnych jest sporo, przypomnę choćby o „Katalogu zbiorów śląskich WiMBP w Opolu”, zapowiedziach wydawniczych Instytutu Śląskiego w Opolu i Katowicach, Katalogach Wydawnictwa „Śląsk”, informatorze pt. Wydawnictwa Regionalnych Stowarzyszeń Kulturalnych Śląska Opolskiego, Zapowiedziach Wydawniczych Składnicy Księgarskiej, działach nowości w czasopismach typu: „Poglądy”, „Odra”, „Opole”, „Kwartalnik Opolski”, „Kwartalnik Nauczyciela Opolskiego”, „Wczoraj — Dzisiaj — Jutro”, „Zaranie Śląskie” itd. Od roku wysyłamy również bibliotekom i zainteresowanym pracownikom naukowym Instytutów i Uczelni Opolskich bieżące wykazy nabytków śląskich.

Rzecz w tym, aby bibliotekarze zechcieli rzetelnie poszukiwać w wymienionych źródłach, a potem umiejętnie, zgodnie z potrzebami terenu gromadzić.

Zasoby regionalistów w poszczególnych bibliotekach naszego województwa kształtują się różnie. Można przyjąć jako średnią 300 — 400 woluminów. Niektóre biblioteki mają wyjątkowo dobre i obszerne zbiory np. PiMBP Namysłów posiadająca dobrze wyposażony „gabinet zbiorów śląskich”, w którym obok druków zwartych i czasopism, znajduje się bogaty zestaw rękopisów i autografów pisarzy związanych z ziemią śląską, a także ikonografię przedstawiającą tych pisarzy. Zresztą o powiązaniu Biblioteki Namysłowskiej z regionem świadczy m. in. fakt nadania tej placówce, z racji ćwierćwiecza istnienia imienia Stanisława Wysylewskiego — eseisty, prozaika, dziennikarza i znawcy Śląska. Dobrze kształtują się również zbiory regionalne bibliotek miejskich w Raciborzu, Oleśnie, Brzegu czy Koźlu (średnio od 600 — 700 wol.). Zadawalająco wygląda zaopatrzenie w zbiory śląskie Wypożyczalni Centralnej WiMBP, posiadającej ok. 1000 woluminów, oraz sieci miejskiej bibliotek filialnych, w których wyodrębnione zostały działy literatury popularno-naukowej na osobnych regałach, oznakowane jako literatura śląska.

Tytułem eksperymentu w kilku filiach WiMBP w 1973 r. prowadzono statystykę wypożyczeń literatury śląskiej. Efekty może nie oszałamiające, ale godne, przynajmniej w niektórych placówkach, uwagi np.: Filia nr (Zaodrze) legitymowała się liczbą 1,628 wypożyczeń literatur regionalnej, a to chyba świadczy o jakimś już społecznym zapotrzebowaniu.

Biblioteki terenowe prowadzą również tzw. Kroniki środowiskowe, traktowane jako zbiory dokumentów życia społecznego gminy, miasta czy powiatu. Zarówno PiMBP, MBP jak i GBP kompletują dokumentację fotograficzną, afisze, druki ulotne, reklamowe, pocztówki, czy albumy wy-cinków prasowych z czasopism regionalnych. A o to w końcu chodzi — bo jak wiemy, dokumenty życia społecznego stanowią podstawową część zbiorów regionalnych.

Rekonesans w terenie, wstępny sondaż co do wykorzystania gromadzonego piśmiennictwa regionalnego, daleki jest jednak od ideału i istotnych kryteriów doboru literatury regionalnej.

Przyczyn nieprawidłowego kształtowania profilu księgozbiorów regionalnych szukać należy chyba w: warunkach środowiskowych i organizacyjnych, w których dana biblioteka działa, w chwilowych, a nie zawsze uzasadnionych, zainteresowaniach bibliotekarzy zajmujących się gromadzeniem, braku znajomości założeń środowiskowych planów regionalnych, braku ścisłego kontaktu z towarzystwami regionalnymi, przygotowaniu pracowników bibliotecznych, którzy tę literaturę mają gromadzić i popularyzować.

Prawidłowo bowiem uzupełniać księgozbiory regionalne to znaczy uważnie i systematycznie śledzić na bieżąco rynek wydawniczy i dokładnie znać źródła informacji o książce śląskiej.

▲ Być może że sytuację na odcinku gromadzenia w bibliotekach terenowych poprawi nieco fakt scentralizowanego zakupu wydawnictw regionalnych dla wszystkich bibliotek publicznych województwa opolskiego, wprowadzony od stycznia 1974 r. przez WiMBP. ✕

Być może też, że ustalone w 1970 roku przez WiMBP dla bibliotek publicznych województwa opolskiego — kierunki gromadzenia literatury regionalnej, okazały się pomocne i ujednoliconą politykę gromadzenia tej literatury — a przynajmniej pozwolą uniknąć błędów i wielu nonsensów o czym świadczy to np. że biblioteka posiada komplet książek pisarzy Oddziału poznańskiego czy Olsztyńskiego, a zaledwie 2-3 pozycje literatów opolskich, lub na 10 tytułów czasopism obcojęzycznych, zaledwie 1 tytuł dziennika regionalnego: Trybunę opolską.

Rolę centralnej placówki regionalnej w odniesieniu do sieci bibliotek terenowych spełnia jak wiadomo Biblioteka Wojewódzka poprzez wyodrębnione Silesiaca w Dziale Zbiorów Specjalnych i Zabytkowych, gromadząca w zasadzie pełną produkcję regionalną lub z regionem treściowo związaną.

Zatem WiMBP jako centralna zbiornica i ogniwo informacji regionalnej załatwia w większości potrzeby czytelnicze Opolszczyzny poprzez system wypożyczeń międzybibliotecznych. O Zbiorach śląskich WiMBP informowa-

liśmy już uprzednio w nr 2 z 1973 r. „Pomagamy sobie w pracy”.

Dziś tylko tytułem uzupełnienia wspomnę, że w liczących obecnie ponad 6.500 wol. zbiorach śląskich około 25% stanowią publikacje wydane do 1945 roku i to zarówno w języku polskim jak i niemieckim. Pierwsza połowa XIX wieku to przeważnie cenne wydawnictwa wrocławskie i brzeskie.

Jako ciekawostkę wymienię kilka najstarszych książek w języku polskim np:

- Fredro Maximilian Andrzej — Przysłowia mów potocznych, albo przestrogi obyczajowe, radne, wojenne. Przedrukowane podług Edycji Warszawskiej Roku 1769. Wrocław 1802. Grass, Barth
- Bandtkie Jerzy Samuel — Słownik dokładny języka polskiego i niemieckiego do podręcznego używania dla Polaków i Niemców. Wrocław 1806 W. B. Korn
- Dambrowski Samuel — Kazania albo Przykłady Porządne Świętych Ewangelin Niedzielnych przez cały rok. Z Pisma Świętego i Doktorów Kościelnych, według Starożytney Nauki i Porządku Prawdziwego Chrześcijańskiego Kościoła. Ed. 5. Erzeg 1810 E. G. Wolfart
- Galletti Jan Jerzy August — Rys ogólny historyi powszechnej. W sposobie jasnym, krótkim i dokładnym dla młodzieży przez. . . . Wrocław 1816 W. B. Korn

Najstarszą natomiast pozycją w języku niemieckim w naszych zbiorach jest książka :

- Weigel J. A. W. — Geographische naturhistorische und technologische Beschreilaung. . . .
- Diocesanblatt für den Clerus. Breslau 1803
- Mentzel K. A. — Keschite Schlesiens. Breslau 1808

Nie sposób i miejsce wymieniać tu szeregu tytułów, których wartość historyczna i zabytkowa jest bezsporna.

Podobnie zresztą rzecz się ma z gromadzonymi przez WiMBP czasopismami. Zdajemy sobie bowiem sprawę z tego, że wartość czasopism, szczególnie regionalnych, wzrasta w miarę upływu lat, gdyż nabierają wtedy znaczenia dokumentu i źródła historycznego. Dotąd zdążyliśmy zgromadzić 104 tytuły polskich czasopism śląskich, w tym oczywiście większość to czasopisma wychodzące na Śląsku do 1939 roku, bardzo zresztą zdekompletowane i zniszczone, oraz 50 tytułów czasopism w języku niemieckim, wydawanych przeważnie na Śląsku. Do tytułów najczęściej wykorzystywanych przez czytelników należą :

- Zeitschrift des Vereins für Keschichte und Alterthum Schlesiens.
- Schlesische Provinzialblätter (wyd. Breslau i Glogau)
- Oberschlesien. Zeitschrift zur Pflege. . . .
- Der Oberschlesien. . . .

Aparat informacji regionalnej oparty głównie na księgozbiorze podstawowym, czasopismach, dokumentach życia społecznego, uzupełniony karto-

teką regionalną „Opolszczyzna”, zawartością treściową obejmującą materiały dot. wszystkich dziedzin życia regionu, oraz kartoteka tekstowa pn.: „Opolszczyzna — zagadnienia kulturalne” — może zadawalająco spełnić swoje zadania.

A czy spełnia? Chyba tak! Świadczy o tym choćby dynamiczny wzrost liczby kwerend w placówkach bibliotecznych sieci miejskiej WiMBP. (1972 r. — 6.548, a w 1973 r. — 13.844 kwerend)

Zapotrzebowanie użytkowników na informację regionalną jest coraz większe z wielu względów. Sprzyja temu wzrastające zainteresowanie problematyką regionalną ze strony szkół, wyższych uczelni, placówek naukowych, sprzyja temu w końcu rozwijający się ruch turystyczno-wczasowy.

Stąd też chyba głównymi użytkownikami informacji regionalnej są: młodzież ucząca się, naukowcy, turyści.

Dla przykładu zacytuję kilka tematów kwerend z br. Oto one np.: „Turystyka w woj. opolskim”, „Głogówek — jego historia”, „Czynniki rozwoju przemysłu w regionie opolskim”, „Zabytki miasta Brzegu”, „Gospodarka na Opolszczyźnie w Polsce Ludowej”, „Początki i historia oświaty na Śląsku, itp.

Wychodząc naprzeciw zapotrzebowaniom środowiska jak i na konkretne życzenie zainteresowanych instytucji, Dział Informacyjno-bibliograficzny WiMBP przygotowuje zestawy bibliograficzne dot. regionu np.:

„Kultura — nauka — oświata na Śląsku Opolskim w latach 1945 - 1973”
„Monografie miast i powiatów Opolszczyzny”.

„Opracowania na temat czasopism śląskich drugiej połowy XIX wieku”
„Osiągnięcia Opolszczyzny w 30-leciu PRL” itp., itd.

Osobnym, obszernym zagadnieniem jest sprawa popularyzacji i upowszechniania gromadzonych zbiorów śląskich.

Faktem jest, iż placówki biblioteczne woj. opolskiego coraz częściej dostrzegają potrzebę informowania społeczeństwa o posiadanych zbiorach.

Świadczą o tym organizowane w terenie wystawy tematyczne np.: „Wydawnictwa Instytutu Śląskiego w Opolu”, „Zasłużeni ludzie Śląska”, „Stanisław Wasylcwski”, „Śląsk w zabytkach sztuki”, „Twórczość literatów Opolszczyzny”, „Prasa polska na Śląsku do 1939 roku”, oraz eksponowane we wszystkich placówkach bibliotecznych miasta Opola co najmniej 2 razy w roku wystawki z okazji Opolskich Dni Literatury (styczeń) i Dni Oświaty Książki i Prasy (maj). Wspomnę tylko o tytułach dużych, problemowych wystaw, organizowanych przez Dział Udostępniania WiMBP pt.: „Pisarze opolscy w prozie i poezji”, „Tematyka Śląska w twórczości pisarzy opolskich”, „Literaci - regionowi w darze” czy „Uczeni śląscy i ich wkład do kultury ogólnonarodowej”. Wymienione ekspozycje poszerzono o zdjęcia pisarzy, rękopisy niektórych utworów wg chronologii wydawniczej, autografy, ekslibristy i recenzje.

W wystawiennictwie regionalnej twórczości coraz liczniej wykorzy-

stywane są książki i czasopisma śląskie zgromadzone w Dziale Zbiorów Specjalnych (Silesiaca), który niejednokrotnie zresztą jest inicjatorem większych wystaw zagadnieniowych.

Przypomnę też, że celom popularyzacji służą od lat organizowane spotkania z literatami i dziennikarzami polskimi, a od października 1973 r. WiMBP w porozumieniu z Instytutem Śląskim w Opolu, zainicjowała cykl prelekcji i odczytów w 37 stałych punktach odczytowych usytuowanych w bibliotekach różnych szczebli na terenie województwa m. in. na tematy: „Powojenne przeobrażenia ludnościowe na Opolszczyźnie”, „Komisja Edukacji Narodowej a Śląsk”, „Pisarstwo ludowe Opolszczyzny”, „Związki Sienkiewiczza ze Śląskiem” itp.

Skoro o odczytach, nie sposób nie wspomnieć o ciekawej, poglądowej lekcji historii Śląska jaką była prelekcja pn.: „Kazimierz Malczewski w oczach bliskich i przyjaciół” urządzona w Dniu Wyzwolenia Opola (23. I. br.) przez Dział Udostępnienia w Filii nr 5 noszącej imię tegoż Autora, na której to imprezie najbliższy przyjaciel K. Malczewskiego mgr Andrzej Pałosz, czytał wyjątki z przygotowanej przez siebie monografii.

O potrzebie powiązania pracy bibliotek z regionem świadczą również organizowane w placówkach bibliotecznych konkursy lokalne pod nazwą np. „Czy znasz Opolszczyznę i swój powiat?”, „Kronika biblioteki — obrazem jej rozwoju”, „Historia mojego regionu nie jest mi obca”, Konkurs na recenzję książki pisarza polskiego”, itp.

Poruszam jedynie na marginesie niektóre zagadnienia wiążące się z upowszechnieniem zbiorów regionalnych nie wyczerpując sprawy, bo nie sposób na łamach tego artykułu to uczynić.

Na zakończenie chcę powiedzieć, że jeśli literatura regionalna w działalności bibliotecznej ma mieć jakieś znaczenie i być sprawą zawsze aktualną to wydaje mi się, iż należałoby przedyskutować i zastanowić się nad:

- a) takim profilowaniem i strukturą zbiorów, aby mogły one pełniej włączyć się w nurt życia społeczno-gospodarczego regionu, oraz nad kształtowaniem właściwej atmosfery wokół tych zbiorów.
- b) powiązaniem działalności bibliotek publicznych z Ośrodkami Informacji Turystycznej, z pełniejszym wykorzystaniem materiałów przez nie wydawanych, zwłaszcza tych w formie przewodników turystyczno-krajoznawczych, ulotek folderów, pocztówek oraz korzystać jednocześnie z ich form szkolenia społecznych kierowników punktów informacji turystycznej,
- c) prawidłowym kształtowaniem warsztatów informacyjno-bibliograficznych przeznaczonych dla różnego typu odbiorców: miłośników regionu, działaczy kulturalno-oświatowych, popularyzatorów wiedzy, młodzieży szkolnej i naukowców.
- d) koordynowaniem gromadzonych zbiorów bibliotek z towarzystwami regionalnymi, muzeami, zakładami pracy, radami narodowymi itp.
- e) inicjowaniem, tworzeniem grup zainteresowań literaturą danego regionu.

Audiowizualna służba biblioteczna

Postępowanie ze zbiorami audiowizualnymi

Zawód bibliotekarza ma ogromne i piękne tradycje. Uprawiali go ludzie znani nam z historii nauk jako wielcy uczeni. Oni to przede wszystkim wpłynęli na jego obecny kształt, na rozwój współczesnego bibliotekarstwa. Wobec nich czujemy się tak onieśmieleni, że trudno nam cokolwiek w naszej pracy zmienić.

Ale próbujemy. Zmieniamy nieco zasady ewidencji, katalogowania a nawet klasyfikacji zbiorów. Kiedy jednak przychodzi zastanowić się nad rozszerzeniem form pracy z czytelnikiem, trudno nam pogodzić się z faktem istnienia audiowizualnej służby bibliotecznej. Myślimy o wolnym dostępie, o wypożyczeniach międzybibliotecznych, o informacji — ale możliwie bez środków audiowizualnych. Chcemy pracować tylko z książką, pozostawiając na zewnątrz bibliotek środki masowego przekazu

Gdy identyczne treści i analogiczne elementy kultury są w zbliżonym czasie przedmiotem recepcji wielkich mas ludzi, mówimy o kulturze masowej. Istnieje jednak jeszcze problem jej treści: komercyjnej, typowej dla społeczeństw kapitalistycznych, oraz propagandowo-wychowawczej, charakteryzującej społeczeństwa socjalistyczne.

Nasze zadania upowszechniania czytelnictwa mają także podobne cele. Klara Siekierycz pisała, w wydanej w 1961 roku pracy „Audiowizualna służba biblioteczna”, że zadanie efektywności i metod oddziaływania środkami masowego przekazu jest kwestią dla bibliotekarzy. Musimy się liczyć z nowymi a popularnymi formami utrwalenia i przekazu treści:

1. audiowizualne środki masowego oddziaływania mogą mieć wpływ na zasięg oddziaływania słowa drukowanego, a więc i na czytelnictwo,
2. materiały audiowizualne stanowią podobnie jak książka utrwalenie myśli ludzkiej,
3. tradycyjna działalność biblioteczna, polegająca na gromadzeniu i upowszechnianiu słowa drukowanego będzie musiała ulec rozszerzeniu i przebudowie, uwzględniając szerzej niż dotychczas zagadnienie środków oddziaływania audiowizualnego.

Czesław Kozioł w artykule „Funkcja społeczno-oświatowa bibliotek na tle doświadczeń konkursu — „Wiedza pomaga w życiu”, zamieszczonym w tomie „Rola bibliotek powszechnych w środowisku”. Materiały z krajowej narady przyjaciół książki Białystok 22-23. X. 1962 r. pisał między innymi:

„Wszelkie atrakcje kulturalno-oświatowe, oparte na żywym słowie, które zainteresuje, podnieci, ale przebrzmi, pozostanie z czasem mglistym wspomnieniem. Wymagają podbudowania książką, prowadzenia do lektury, jeżeli efekt ich ma być trwały. Zaś posługiwanie się wyłącznie słowem drukowanym, niewychodzenie poza regały i stoliki biblioteczne zubaża pracę, czyni ją monotonna, nie przyciągającą ludzi o słabo jeszcze rozbudowanych zainteresowaniach. Strategia i taktyka działalności kulturalno-oświatowej wymagają atakowania... różnymi rodzajami broni”.

Najstarszy ze środków masowego przekazu — prasę — już dawno włączyliśmy do naszej pracy, uznając ją za podstawowy materiał do szybkiej informacji, jakiej ze względu na dłuższy cykl produkcyjny nie da książka.

Prasa jednak około 1955 roku, kiedy to osiągnęła punkt szczytowy rozwoju (rozwija się nadal, choć wolniej, w krajach odrabiających kulturalne zapóźnienia), zaczęła notować regres w stosunku do konkurencji filmu, radia i telewizji. Te nowe środki masowego przekazu posiadają bowiem możliwości większe niż gazeta. Nadają się nie tylko do rozpowszechniania informacji, ale i do wyrażania treści artystycznych.

Przełom XIX XX stulecia to początek epoki służby techniki w rozwoju oświaty i kultury. W 1895 roku rosyjski fizyk, Aleksander Popow, zbudował pierwszy radiodbiornik z anteną, zaś bracia Lumiere pokazali w Paryżu pierwszy film „Wyjście robotnic z fabryki Lumiere w Lyonie”. Do tradycyjnych środków przekazu wartości kulturalnej dołączyły środki przekazu masowego.

Idzie o to, by w sposób systematyczny i przemyślany stosować je w działalności bibliotecznej.

Audiowizualna działalność biblioteczna istnieje już w szeregu krajach, najwcześniej i najsiłniej rozwijających się w Stanach Zjednoczonych.

Materiały audiowizualne traktowane są jako materiał biblioteczny, stanowiący uzupełnienie zbiorów materiałów drukowanych, pomoc przy organizowaniu imprez dla czytelników, cenny materiał oświatowy.

Służba audiowizualna jest między innymi, przedmiotem zainteresowania UNESCO, które na seminarium w Malmö w 1950 roku określiło zakresy w jakich ta działalność powinna się rozwijać:

1. **program minimum**, który opiera się na prowadzeniu służby informacyjnej w zakresie materiałów audiowizualnych, głównie zaś filmu.
2. **program „środek”**, gdzie biblioteka będzie użytkować materiały audiowizualne we własnym programie oświatowym, który powinien obejmować publiczne pokazy filmów oświatowych, przeżroczki, koncerty z płyt, oddziaływanie na społeczeństwo poprzez radiostacje, radiowęzły itp.

3. **program maksymalny**, który przy pomocy i w połączeniu z dwoma poprzednimi obejmuje również obieg materiałów audiowizualnych stosowanych przy użyciu aparatury projekcyjnej i emisyjnej lub bez ich pomocy. Chodzi o wypożyczanie materiałów pozaksiążkowych.

Państwo nasze doceniło rolę materiałów audiowizualnych w działalności bibliotek. Wyrazem tego są choćby odpowiednie sformułowania w Ustawie o bibliotekach z dnia 9 kwietnia 1968 roku :

„Rozdział 1 Art. 4.1. Do zadań bibliotek w szczególności należy :

1. Gromadzenia, przechowywanie i konserwacja materiałów bibliotecznych, jak: książki, czasopisma i inne druki, rękopisy, ryciny, nuty, mapy, filmy, mikrofilmy, płyty oraz wszelkie inne zapisy obrazu dźwięku,...

Rozdział 7 Art. 26.1. Biblioteki publiczne prowadzą wypożyczalnie i czytelnie zaopatrzone w księgozbiór podręczny, czasopisma i pomoce słuchowe-wzrokowe.

Audiowizualna służba biblioteczna przestała być wyrazem naszej dobrej woli, chęć nadążania za postępem. Stała się obowiązkiem równie ważnym jak inne dziedziny działalności bibliotecznej.

Upowszechnianie i wzbogacanie form działalności kulturalnej poprzez pełniejsze wykorzystanie środków informacji masowego przekazu i audiowizualnych jest zadaniem chwili. Napotykało ono jednak i napotyka na szereg trudności — nie wszystkie zostały usunięte.

I tak na przykład bibliotekarzy nurtuje obawa, czy rozwój środków masowego przekazu nie wpłynie ujemnie na czytelnictwo i poziom ogólny dotychczasowych odbiorców książek. Z wielu badań wynika jednak, że radio, film i telewizja rozszerzają niejednokrotnie zakres publiczności prasowej i literackiej, inspirując czytelnictwo w grupach, które przedtem nie interesowały się książką ani gazetą.

Działalność bibliotek w zakresie gromadzenia i udostępniania materiałów pozaksiążkowych uzależniona jest od posiadania odpowiednich urządzeń służących do ich odtworzenia. Dotąd najpoważniejszą trudnością był brak norm postępowania ze zbiorami pozaksiążkowymi oraz nieprzystosowanie naszych statutów bibliotecznych (brak podstaw organizacyjnych oraz odpowiedniej obsady etatowej) do prowadzenia działalności audiowizualnej.

Obecnie obowiązuje nas Zarządzenie Ministra Kultury i Sztuki nr 26 z dnia 28 marca 1973 roku w sprawie postępowania ze zbiorami audiowizualnymi w bibliotekach publicznych. Załączona do tego instrukcja reguluje sprawy ewidencji, opracowania, przechowywania i konserwacji oraz udostępnienia zbiorów audiowizualnych.

Winniśmy więc, opracowując nowe statuty, przewidzieć w schemacie organizacyjnym biblioteki „dział zbiorów specjalnych”, a w jego zakresie działania — gromadzenie, opracowanie i udostępnianie zbiorów pozaksiążkowych. Dział ten, pracując w oparciu o czytelnictwo zbiorów specjalnych, zajęłby się bibliotecznym postępowaniem z dokumentami życia społecznego

oraz materiałami audiowizualnymi. Znaczenie tej części zbiorów w nowoczesnej bibliotece publicznej ciągle rośnie, nie można więc obarczać nimi działów gromadzenia czy instrukcyjno-metodycznych i na nowo wracać do idei gabinetów metodycznych, które przecież nie najlepiej spełniły swoje zadania.

W „Instrukcji w sprawie postępowania ze zbiorami audiowizualnymi w bibliotekach publicznych” podano, że MKiSz opracuje wytyczne w sprawie zasad gromadzenia materiałów audiowizualnych oraz ramowe regulaminy dla użytkowników tych zbiorów. Mielibyśmy więc wystarczające podstawy prawne dla zorganizowania pracy działu zbiorów specjalnych.

Niech podana niżej lektura, jako uzupełnienie opracowanego przez kol. M. Pietruszkową, a wydanego w formie powielonej przez WBP w Katowicach, zestawu bibliograficznego „Działy muzyczne i audiowizja w bibliotekach publicznych”, posłuży jako bodziec do tworzenia księgozbioru podręcznego działu zbiorów specjalnych.

Burdowicz — Nowicka Janina: Rola telewizji w nauczaniu.
Wrocław 1965. Ossolineum.

Dobrzyński Kazimierz: Fonografika (Estetyka i pedagogika).
Wrocław 1969. Ossolineum.

Dobrzyński Kazimierz: Rola i znaczenie radia w procesie upowszechniania kultury. — Poradnik pracownika kulturalno-oświatowego. R. 1965 nr 2, C.P.R.R.A. s. 110-128.

Fleming Edward: Przeźrocza, film, telewizja w szkole.
Warszawa 1965. P.Z.W.S.

Fleming Edward: Środki audiowizualne w nauczaniu.
Warszawa 1965 P.Z.W.S.

Fleming Edward: Telewizja w nauczaniu i wychowaniu.
Warszawa 1963. Nasza Księgarnia.

Fleming Edward, Jacoby Jan: Środki audiowizualne w dydaktyce szkoły wyższej. W-wa 1969. P.W.N.

Geppert Maksymilian: Wpływ wychowawczy kina. Zwięzły poradnik dla nauczycieli i rodziców. Kraków 1966 P.A.N.

Gołaszewski Tadeusz: Funkcja środków masowego komunikowania w placówkach kulturalno-oświat. W-wa 1964. CPARA.

Goriszowski Włodzimierz: Czytelnicтво i jego wpływ na wyniki nauczania. Katowice 1963. Wydawn. „Śląsk”.

Każmierczak Barbara: Sztuka oglądania. Jak korzystać z telewizji. Warszawa 1969 CPARA.
telewizji wśród uczniów szkoły podstawowej w mieś-

Komercowska Jadwiga: Telewizja w życiu dzieci i młodzieży. Studium te-
cie przemysłowym „N”. Część 1-2.
Łódź 1962-1963. PWN.

- Kubin Jerzy : Rola prasy, radia i telewizji. Przegląd badań zagranicznych. Wybór i oprac. Kraków 1963.
Ośr. Badań Prasoznaw. R.S.W. Prasa.
- Matuszewski Apolinary, Pytliński Andrzej : Przewroczka — technika — wykorzystanie. W-wa 1969. CPARA.
- Oddziaływanie prasy, radia i telewizji. Warszawa 1969. (GUS).
- Peters J.M.L. : Edukacja filmowa. Warszawa 1965. Wyd. Artyst. i Filmowe. Poradnik pracownika kulturalno-oświatowego. R. 1965. nr 3 (CPARA).
- Pólturzycki Józef : Ucz się sam. O technice samokształcenia. Warszawa 1967. Wydawn. Związkowe.
- Rudzki Jerzy : Zafascynowani telewizją. Socjologiczne studium o telewizji wśród młodzieży. Wrocław 1967. Ossolinedm.
- Siekierycz Klara : Audiowizualna służba biblioteczna. W-wa 1961. B.N.
- Stradomski Wiesław : Film o upowszechnianiu kultury. W-wa 1966. Wydawn. Związkowe.
- Srodki informacji masoweog przekazu audiowizualne w działalności kulturalno-oświatowej. — Poradnik działacza kultury. R. 1971 nr 17. C.O.K.
- Zaremba Janusz : Film krótkometrażowy w pracy kulturalno-oświatowej. Informator dla działaczy kulturalno-oświatowych. W-wa 1967. (CPARA).
- Żygulski Kazimierz : Film na wsi i w miastach powiatowych. Warszawa 1969. W.A. i F.

F — Filmy

„Instrukcja w sprawie postępowania ze zbiorami audiowizualnymi w bibliotekach publicznych” definiuje : „Filmy są to z punktu widzenia zbiorów bibliotecznych utwory filmowe lub ich fragmenty, utrwalone na diapozytywnej — barwnej lub czarno-białej — taśmie filmowej o szerokości 8 mm, 16 mm, 35 mm, 70 mm. Rozróżnia się filmy nieme i dźwiękowe. Tekst wyjaśniający treść filmu niemego znajduje się zwykle bezpośrednio na filmie lub w oddzielnej broszurze. Może być również zapisany na taśmie magnetofonowej. Filmy dźwiękowe posiadają ścieżkę dźwiękową z zapisem optycznym lub magnetycznym. Ze względu na czas projekcji filmy dzieli się na krótkometrażowe(1-3 aktów reżyserskich), średniometrażowe (4-8 aktów), pełnometrażowe (powyżej 8 aktów). Jeden akt reżyserski trwa około 11 minut”.

Program minimum UNESCO w sprawie audiowizualnej służby bibliotecznej zakłada prowadzenie informacji w zakresie materiałów audiowizualnych, głównie zaś filmu. Musimy wykorzystać szansę, jaką daje film w dziele upowszechniania czytelnictwa i baczna uwagą otoczyć zwłaszcza

te filmy, które są ekranizacjami utworów literackich.

Najlepszym źródłem informacji jest w tym zakresie „Filmowy Serwis Prasowy”, dwutygodnik wydawany przez Redakcję Wydawnictw Filmowych Centrali Wynajmu Filmów w Warszawie. Niejednokrotnie po książkę sięgali ludzie, zachęteni filmem obejrzanym w kinie lub w programie TV.

Nie bez przyczyny film nazwano powieścią dwudziestego wieku. Istotna jest współpraca bibliotek z kinem studyjnym lub dyskusyjnym klubem filmowym.

Spełniając program „środka” UNESCO, biblioteki muszą wykorzystywać film we własnych formach pracy, szczególnie film oświatowy, najłatwiej dostępny w C.F.O. „Filmos”. A po ogromnym świecie filmu oświatowego za przewodnik — prócz katalogów „Filmosu” — niech posłuży miesięcznik „Studio, Film — telewizja — edukacja — kultura”, (będący kontynuatorem „Kamery”), który zamieszcza bieżącą bibliografię filmu oświatowego i dokumentalnego pt. „Nowości Filtoteki, Informator Filmosu”.

Film oświatowy nie jest należycie wykorzystywany. Wyświetlanie w kinach, przed pełnometrażowymi filmami fabularnymi, krótkometrażowych dodatków oświatowych, nie stanowi akcji systematycznej. Kina oświatowe zaś są rzadkością w kraju. Każda biblioteka może natomiast prowadzić konsekwentną akcję oświatową nie tylko w oparciu o literaturę, ale również o odpowiedni zestaw filmów.

Program „maksimum” UNESCO przewiduje udostępnianie materiałów audiowizualnych, oczywiście własnych, z którymi trzeba odpowiednio postępować. Wracamy więc do wspomnianej uprzednio „Instrukcji”.

Ewidencję zbiorów audiowizualnych należy prowadzić zgodnie z Instrukcją Ministerstwa Kultury i Sztuki z dnia 15 sierpnia 1970 r. z uwzględnieniem specyfiki zbiorów. Jeśli wpływy roczne poszczególnych rodzajów zbiorów (np. filmy, płyty gramofonowe, taśmy magnetofonowe) nie przekraczają 50 jednostek, biblioteki prowadzą ewidencję tych zbiorów we wspólnej księdze inwentarzowej (rejestrze ubytków) podzieleną na odpowiednie części. Jeśli zaś wpływy są większe, dla każdego zespołu (rodzaj zbiorów) należy przeznaczyć osobną księgę inwentarzową (rejestr ubytków), umieszczając na stronie tytułowej nazwę zespołu oraz jego symbol formalny.

A więc: F — Filmy. Za jednostkę ewidencyjną uważa się jeden zwój filmu. Dodatek tekstowy, w wypadku filmu niemego, mający charakter wydawnictwa niesamodzielnego (bez własnej ceny) odnotowuje się w rubryce „Uwagi”, wpisując wyraz „Druk”. Natomiast dla samodzielnych dodatków (podręczniki) tworzy się osobną księgę inwentarzową:

DT — Druki towarzyszące. Jednostką inwentarzową jest jeden wolumin druku towarzyszącego, mający własną cenę. Rubrykę 4 i 5 księgi inwentarzowej traktuje się jako jedną całość. W przypadku filmu, który w opisie katalogowym otrzymuje hasło tytułowe, zapis w rubryce 4 rozpoczyna się od tytułu. W księdze inwentarzowej druków towarzyszących natomiast wpisuje się numer inwentarzowy jednostki podstawowej. filmu, z którym

wpisany do inwentarza wolumen stanowi jednostkę inwentarzową.

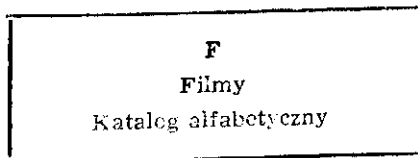
Umiejscowienie znaków własnościowych biblioteki ogranicza się do pojemników, w których filmy są przechowywane. (Przechowuje się je, podobnie jak taśmy magnetofonowe, z dala od silnego pola magnetycznego, zwłaszcza kiedy są wyposażone w ścieżkę dźwiękową z zapisem magnetycznym w szczelnych pojemnikach, przy temperaturze od 10 — 25°C i wilgotności względnej 50 — 60 %). Znaki ewidencyjne, na które składają się :

- a) symbol literowy określający przynależność do danego zespołu (F, a w wypadku filmów z niesamodzielnym dodatkiem tekstowym — Fd) oraz
- b) numer inwentarza — umieszcza się na pojemnikach, a także na początku i końcu zwoju. Niesamodzielnne dodatki tekstowe utrzymują sygnaturę jednostki podstawowej, filmu.

Zbiory audiowizualne należy wykazywać w katalogach oddzielnych dla każdego zespołu (rodzaju) zbiorów. W zależności od potrzeb użytkowników należy sporządzić: albo dwa rodzaje katalogów — alfabetyczny i systematycznych (wg UKD), albo katalog krzyżowy (alfabetyczno-przedmiotowy). Do katalogów alfabetycznego i krzyżowego należy wprowadzić rozdzielnice alfabetyczne, do katalogu systematycznego rozdzielnice rzeczowe, uzupełnione wyłączającymi.

Opisy w katalogach porządkuje się według reguł przyjętych przy opracowaniu katalogów zbiorów książkowych.

Na szyldziku szufladki katalogowej należy umieścić symbol zespołu zbiorów, nazwę zespołu zbiorów oraz katalogu, np.

Jednostką katalogową zbiorów audiowizualnych jest całość wydawnicza (nie dotyczy taśm magnetofonowych), więc :

- a) film, opatrzony wspólnym tytułem, niezależnie od ilości zwojów.
- b) każdy dodatek tekstowy, również o charakterze wydawnictwa samodzielnego,
- c) komentarz na taśmie lub płycie.

Jeżeli filmowi towarzyszy : 1) druk niesamodzielny, po słowie : „Druk” -- podaje się jego format i objętość; 2) samodzielny, po słowie : „Podręcznik” -- podaje się jego adres wydawniczy, format i objętość.

W opisie głównym filmy otrzymują zawsze hasło tytułowe. Tytuł i podtytuł podaje się w pełnym brzmieniu. Jeśli pozycja stanowi przeróbkę utworu piśmienniczego, po tytule następuje nazwisko autora i tytuł pierwowzoru.

W dodatkach do tytułu podaje się nazwę twórców (autorów scenariuszy, reżyserów, autorzy zdjęć) i współpracowników (konsultantów i rektorów). Przy opisie zewnętrznym podaje się czas wyświetlania w minutach lub długość taśmy w metrach, informację o udźwiękowieniu, odcyji barwnej i szerokości taśmy w milimetrach, np.

Upalny

Upalny dzień gąski Balbinki. Reż. Lechosław Marszałek.
Zdj. Mieczysław Poznański. Oprac. plast. Anna Hoffmanowa.
W-wa Przedsięb. Reklamy Film. i Prześrocy (b.r.)
40 m, 8 mm.

W katalogach druków towarzyszących umieszcza się opisy sporządzone wg zasad katalogowania druków, uzupełnione informacją o jednostce podstawowej.

Zbiory audiowizualne ze względu na treść mogą podlegać klasyfikacji systematycznej (UKD) lub przedmiotowej, według ogólnie przyjętych zasad obowiązujących przy tworzeniu katalogów druków.

Udostępnia się je w bibliotece lub wypożycza poza jej obręb, zależnie od wartości. Prawa i obowiązki użytkowników muszą być określone odrębnym regulaminem. Ewidencję wypożyczeń należy prowadzić na kartach książki (na których odnotowuje się również ewentualne uszkodzenia) i kartach czytelnika.

Na zakończenie pragniemy przypomnieć, że placówki „Foto-Optyki” dysponują sporym wyborem filmów 8 mm, oświatowych, krajoznawczych i rozrywkowych dla dzieci.

W „Pomagamy sobie w pracy” Nr 3/74 omówiony zostanie problem gromadzenia i opracowania płyt.

Od Redakcji

W 1 numerze „Motywów” z dnia 6. I. 74 r. opublikowano materiały na temat Klubu Młodych Racjonalistów, propagowanego przez TKKS ZG, Komisję Młodzieżową ZG TKKS oraz „Motywy”. Propozycja organizowania KMR-ów winna zainteresować również biblioteki.

Poniżej przdrukowujemy sformułowane przez inicjatorów zadania KMR-u, proponowane tematy do dyskusji oraz zestaw bibliograficzny książek do wykorzystania.

Co to jest KMR ?

KMR — czyli klub młodych racjonalistów to grupa uczniów bądź studentów zamierzająca wspólnie rozważać najważniejsze sprawy związane z jak to określił prof. T. Kotarbiński — „Życiową Marszrutą”, jaką chcemy sobie wytyczać i jakiej chcielibyśmy się trzymać. Klub zaprasza swych kolegów na ciekawsze lub ważniejszym problemom poświęcone spotkania.

W zasadzie KMR nie musi mieć stormalizowanej struktury, ale warto wybrać przewodniczącego i kilku jego pomocników. Bo spotkania, by były pożyteczne i ciekawe, muszą być dobrze przygotowane :

Czasem trzeba przygotować nie tylko zagajenie, ale również np. herbatę z ciasteczkami; czasem, przy pomocy dyrekcji szkoły, wypożyczyć film; albo wspólnie wybrać się do kina; a może przed dyskusją należy zawiadomić wszystkich jej uczestników o audycji radiowej lub telewizyjnej, którą przedtem warto obejrzeć — zatem zadań organizacyjnych jest sporo. Ale każda czynność wykonana w ramach przygotowań spotkania Klubu później znakomicie uprzyjemnia i ukonkretnia dyskusję.

Jeśli Klub będzie działał w szkole lub w domu kultury wówczas warto też zadbać o to, by ktoś z nauczycieli lub pracowników pomógł wam w organizacji zajęć, a gdy to konieczne, zaprosił — poprzez wojewódzki oddział Towarzystwa Krzewienia Kultury Świeckiej — prelegenta, specjalizującego się w tematyce zbyt trudnej do przygotowania we własnym gronie Klubu. Jakimi sprawami proponujemy zajmować się w klubie?

Konkretne problemy do rozważenia musicie wybrać sami, ale radzimy wziąć także pod uwagę nasze sugestie. Są one sformułowane na podstawie zajęć prowadzonych w istniejących klubach. Wybraliśmy tu te, które były dla uczestników nie tylko najbardziej interesujące, ale w ich odczuciu także kształcające, po prostu pożyteczne.

TEMATY DO DYSKUSJI

1. Jak żyć, by życie było piękne.

Ludzkie aspiracje i marzenia, konieczność kompromisów, na jakie kompromisy iść trzeba, a na jakie nie warto, czy lepiej być optymistą czy ostrożnym sceptykiem w życiu, w jakich dziedzinach szukać piękna w życiu lub piękna życia, życie tzw. pełne

2. Każdy chce być szczęśliwy, ale przecież każdy inaczej.

Co to jest szczęście, różne koncepcje szczęścia, jakie szczęście jest najpełniejsze, a jakie najtrwalsze, jak osiągnąć szczęście.

3. Kształtowanie postaw i charakteru.

Jakim chciałbym być człowiekiem, czy da się być takim jakim by się chciało, na co trzeba zwrócić uwagę przede wszystkim, od kogo można oczekiwać pomocy, w jakich sprawach trzeba być ostrożnym, jak żyć w przyjaźni ze sobą itd.

7. Bohaterstwo — czym było w przeszłości naszego narodu, a czym się wyraża obecnie.

Bohaterstwo a odwaga, bohaterstwo walki i bohaterstwo pracy, czyny bohaterskie, bohaterstwo a sława itp.

9. Co to znaczy człowiek współczesny.

Nowoczesność a tradycja, współczesny człowiek o wszechstronnie rozwiniętej osobowości, umiejętnie korzystający z tzw. dobrodziejstw cywilizacji, z techniki, ale też i humanista, czy człowiekowi współczesnemu w dzisiejszych czasach łatwiej żyć niż naszym dziadkom lub pradziadkom, co z tego wynika, czy człowiek współczesny musi mieć przemyślaną wizję społeczeństwa przyszłości?

II. Sprawiedliwość.

Czy może być bezwzględna sprawiedliwość, co to znaczy; „każdemu — według czego?”, od każdego według czego, czy wszystko zrozumieć — to wszystko wybaczyć, krzywda obiektywna i odczuwalna, ocenianie innych i siebie.

15. Czy wszystko zrozumieć to wszystko wybaczyć?

Racjonalizacje — czyli dobieranie uzasadnień już po pewnym zachowaniu, usprawiedliwienie, czy oceniamy motywacje tzn. to co ktoś chciał czy też realne efekty działania, do jakich granic wolno człowiekowi coś zrobić „niechcący”, kryteria tego co można, a czego nie wolno wybaczać.

16. Jeśliś wszedł między wrony — to co?

Co to jest środowisko, grupa społeczna, układy odniesienia, a hierarchie wartości, konformizmy grupowe, moralność grupowa, moralność zawodowa a moralność ogólnospołeczna, sytuacja gdy jestem tylko sobą, a gdy reprezentuję — oficjalnie lub nieświadomie itd.

18. Co to jest wolność?

Jaka wolność jest najlepsza — wolność od ograniczeń czy wolność do osiągnięcia celu, korzystanie z wolności, czy może być absolutna wolność czy taki postulat ma sens.

21. Racjonalizm jako metoda dochodzenia do prawdy, postawa wobec świat.

Dlaczego tylko o niektórych ludziach mówimy „racjonalista”, choć przecież wszyscy posługują się rozumem, racjonalne podejście do życia,

a rozumne analizowanie otaczającej nas rzeczywistości, rozumowe przesłanki ludzkich działań, racjonalizm a idealizm, racjonalizm a egzystencjalizm.

23. Humanizm i humanitaryzm.

Różnice w potocznym języku, zachowania humanitarne a postawa zgodna z postulatami humanizmu socjalistycznego, różne humanizmy.

34. Pochodzenie i źródła religii.

Czy religia jest zjawiskiem bardzo starym, kiedy mogła powstać, kiedy człowiek nauczył się abstrakcyjnie myśleć, religia i nauka, społeczne źródła religii, psychologiczne, moralne postulaty religii z różnych kręgów kulturowych.

38. PZPR wobec religii, instytucji wyznaniowych i ludzi wierzących — czy członek Partii może być wierzący?

40. Tradycje laickie w literaturze, sztuce i kulturze.

Prelegentów należy zapraszać poprzez Miejskie lub Powiatowe Zarządy TKKS lub Zarząd Wojewódzki TKKS. 40-032 Katowice, ul. Dąbrowskiego 33. Tel. 517-879.

Książki, które mogą się przydać.

1. Kurt Baschwitz — Czarownice. Dzieje procesów o czary
Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1971 r.
2. Stefan Bratkowski — Księga wróżb prawdziwych
Warszawa, Wydawnictwo Harcerskie „Horyzonty” 1968 r.
3. Stefan Bratkowski — Świat, w którym żyjemy
Warszawa, Wydawnictwo Harcerskie „Horyzonty”
4. Zdzisław Cackowski — Główne zagadnienia i kierunki filozofii
Warszawa, Książka i Wiedza 1971 r.
5. Edward Ciupak — Parafianie.
Książka i Wiedza 1961 r.
6. Barbara Domańska, Jerzy Feliksiak — Trudny wiek?
Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych 1963 r.
7. Stanisław Gerstmann — Psychologia na codzień.
Warszawa — Książka i Wiedza 1973 r.
8. Henryk Hinz — Od religii do filozofii
Iskry 1960 r.
9. Janusz Janicki — Klasy, państwo, naród, rewolucja.
Warszawa — Iskry 1968 r.
10. Henryk Jankowski — Giełda wartości.
Warszawa — Książka i Wiedza 1972 r.

11. Henryk Jankowski — Wybór moralny.
Warszawa — Iskry 1965 r.
12. Jak mieć życie niezwykle.
Warszawa — Książka i Wiedza 1973 r.
13. Henryk Katz — Karol Marks i jego epoka.
Książka i Wiedza 1965 r.
14. Eligiusz Kluba — Z dawnych wierzeń indyjskich.
Książka i Wiedza 1965 r.
15. Jerzy Kossak — Spór o współczesną kulturę.
Książka i Wiedza 1968 r.
16. Tadeusz Kotarbiński — Medytacje o życiu godziwym.
Wiedza Powszechna 1966 r.
17. Alicja Kuczyńska, Janusz Kuczyński — Humanizm socjalistyczny.
Iskry 1966 r.
18. Krystyna Kuczyńska — 500 zagadek religioznawczych.
Wiedza Powszechna 1972 r.
19. Janusz Kuczyński — Porządek nadchodzącego świata.
Książka i Wiedza 1964 r.
20. Włodzimierz Lenin — O religii.
Książka i Wiedza 1975 r.
21. Wanda Rachalska — O miłości i rodzinie.
Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych 1973 r.
22. Jan Reychman — Mahomet i świat muzułmański.
Książka i Wiedza 1958 r.
23. Adam Sikora — Spotkanie z filozofią.
Iskry 1965 r.
24. Eugeniusz Śluszkiewicz — Budda i jego nauka.
Książka i Wiedza 1965 r.
25. Henryk Swienko — Religia.
Iskry 1964 r.
26. Eleonora Syzdek — Socjalistyczna perspektywa laicyzacji.
Książka i Wiedza 1967 r.
27. Jan Szczepański — Rozważania o Rzeczypospolitej.
Państwowy Instytut Wydawniczy 1971 r.
28. Jerzy Walicki — Wyznania w Polsce.
Interpress 1970 r.
29. Jerzy J. Wiatr — Człowiek i historia.
Iskry 1965 r.
30. Jerzy J. Wiatr — Prawa rozwoju społecznego.
Iskry 1973 r.
31. Tadeusz Żbikowski — Konfucjusz.
Książka i Wiedza 1960 r.
32. Polski problem numer 1.
Państwowy Instytut Wydawniczy 1972 r.
33. Problemy religii i laicyzacji.
Książka i Wiedza 1971 r.

Pogłębianie znajomości literatury pięknej Formy pracy z książką.

Maryla Krauze jest długoletnim pracownikiem kulturalno-oświatowym w WSS „Społem”. Akcje prowadzone przez nią w podległych placówkach Opolszczyzny zyskały sobie dobrą ocenę władz wojewódzkich oraz prasy miejscowej. Od kilku lat Maryla Krauze współpracuje również z Działem Udostępnienia WiMBP w Opolu.

(Red.)

Faktem bezspornym jest, że dla większości czytelników książka to przede wszystkim możliwość „wychylenia się” poza ramy własnej, często nie dość atrakcyjnej, rzeczywistości oraz odnajdywania nowych wartości. Bez dociekliwych analiz można stwierdzić, że w każdym środowisku książka jest przedmiotem zainteresowań i nie zagraża jej konkurencja telewizji, radia, kina. Nie znaczy to jednak, że należy poprzestać na umożliwieniu korzystania z państwowych księgozbiorów; funkcjonalnie, ładnie wyposażyć bibliotekę, zgodnie z przyjętymi zasadami ułożyć książki, miło i serdecznie potraktować każdego czytelnika. Pozostaje pytanie — co i jak organizować, by stale zwiększać krąg miłośników książki, pomagać w kierunkowaniu zainteresowań, pogłębiać kulturę czytania; słowem: jak sprawić, aby w świadomości czytelnika książka pozostała nie tylko jako określona fabuła, ale by stała się przygodą intelektualną, przyczyną rozważań, rozrachunków z sobą, aby oddała czytelnikowi wszystkie, jakie zawiera w sobie wartości poznawcze. Przedstawione tutaj niektóre z doświadczeń pracownika organizującego m.in. formy działalności upowszechniające literaturę, traktuję jako propozycje, które może ktoś zaadoptuje i powtórzy w swojej placówce, ewentualnie skorzysta z nich jako sugestii do nowych, twórczych pomysłów.

I cykl spotkań organizowanych dla młodzieży, pt.:

„NASI RÓWIEŚNICY...”

Kolejno tematami dyskusji były dzieje bohaterów książek:

Romana Bratnego	— Kolumbowie rocznik 20-ty
Jerzego Andrzejewskiego	— Popiół i diament
Stanisława Dygata	— Disneyland

O wyborze tych pozycji zdecydował fakt, że są one reprezentatywne dla powojennej literatury polskiej, w każdym wypadku bohaterami są mło-

dzi ludzie, a problemy naczelné tych powieści to: walka, kształtowanie się charakterów, postaw, poglądów młodego człowieka (różnych w zależności od sytuacji, warunków) wreszcie — młodość. Celowo wybrano powieści, których akcja dzieje się w zupełnie odmiennych warunkach politycznych i społecznych. Jako sprawę nadrzędną potraktowano problemy człowieka, różne na każdym etapie procesu dojrzewania i inne w rodzaju — zawsze jednak aktualne.

Marginesowo zupełnie potraktowaliśmy sprawy teoretycznych analiz dzieł literackich jako takich.

1. Impreza — Kolumbowie rocznik 20-ty

CZY BOHATEROWIE?

Dyskusję poprzedzono krótkim wprowadzeniem wyjaśniającym przyczyny, dla których rozpatrywać się będzie problem bohaterstwa młodego człowieka, oraz określać, precyzować wartości oznaczone słowami „bohaterstwo”.

W atmosferze światła i zapachu świec ilustracją uzupełniającą nastrój tego wieczoru była prezentacja wierszy K. Baczyńskiego, T. Gajcego i wybranych fragmentów powieści R. Bratnego.

Ci, którzy wcześniej nie czytali kszążki, a której treść stała się punktem wyjściowym dyskusji, natychmiast po spotkaniu zgłosili chęć wypożyczenia jej; przy okazji zainteresowano się tomikami poezji Gajcego i Baczyńskiego.

2. Impreza — Popiół i diament

PROCES MAĆKA

Przed imprezą opracowano tekst ogłoszenia zawierającego krótki opis wypadków, w wyniku których ponieśli śmierć ludzie — bohaterowie książki z prośbą, by wszyscy uczestnicy spotkania wskazali sprawców, ewentualnie okoliczności wyjaśniające przyczyny zaistniałych wydarzeń. Ogłoszenie potraktowano jako punkt wyjściowy do dyskusji, której celem zasadniczym była ocena postępowania głównych bohaterów książki, oraz analiza wartości moralnych człowieka. Prowadząca dyskusję wyszczególniła szereg powieściowych sytuacji i faktów, kształtujących osobowość człowieka lub warunkujących jego postępowanie; oskarżając o popełnienie zabójstw, wykonywanie obiektywnie niesłusznych rozkazów, równocześnie wniosła uwagi stanowiące zespół przyczyn i okoliczności, częściowo usprawiedliwiających czyny głównego bohatera.

Pełna kontrowersji dyskusja pozwoliła na przeprowadzenie osądzającej Maćka Chelmieckiego rozprawy, podczas której funkcję sędziego pełnika prowadząca dyskusję, natomiast wszyscy obecni mieli prawo oskarżenia lub obrony bohatera. Podobnie jak w poprzedniej imprezie dyskusja przybierała charakter ogólny. Konkretny wątek fabularny powieści stał się pretekstem do dyskusji oceniającej wartości moralne w kontekście wszystkich warunków wpływających na kształtowanie się osobowości człowieka, decydujących o stopniu jego świadomości, a w konsekwencji — i jego postępowaniu.

3. Impreza — Disneyland

ICH DWOJE

Podobnie jak w poprzednio wymienionych spotkaniach dzieło literackie wykorzystano jako pretekst służący do przedyskutowania, w tym wypadku złożonego, problemu miłości młodych ludzi.

Idąc śladem wrażeń, przeżyć, odczuć Marka Arensa usiłowaliśmy sprecyzować i określić pogląd na to, co nazywamy miłością.

Również i tym razem stosowano formę ogłoszeń, poza tym spisano na luźnych kartkach (które poukładano na stolikach) wybrane fragmenty powieści stanowiące częściowe wyjaśnienie postępowania bohatera, a jednocześnie kolejne problemy dyskusji. Zgodnie z założeniami rozmowa wykroczyła poza treści fabularne książki.

Niżej podaję przykłady wybranych fragmentów powieści.

Fr. 1.

... i powiedziałem cicho, stanowczo, nie patrząc na nią a tylko trochę silniej ściskając jej rękę

— Agnieszko. Tu w tej chwili przysięgam ci. Przysięgam ci, że nigdy cię nie opuszczę i że będziesz ostatnią kobietą mojego życia..."

Fr. 2.

„Powiedziałem jej to nie tylko dlatego, że ją wtedy kochałem, ale przede wszystkim dlatego, że zbyt już byłem zmęczony powszechną niewiernością, własną i cudzą..."

Fr. 3.

„... skoro żaden sąd nie może mi wyznaczyć kary za to, że oszukałem i zdradziłem dziewczynę, której złożyłem przysięgę, niech mi ją wyznaczy za cokolwiek innego..."

Fr. 4.

„... prawość może mieć sens wtedy, gdy stanowi własność zbiorową..."

Omówione trzy spotkania dyskusyjne to część realizowanych w ramach cyklu. Imprezy te traktowano jako rozmowy o wybranej „książce miesiąca”. Wybór pozycji ustalono z grupą czytelników stanowiących radę społeczną. Co najmniej dwa tygodnie wcześniej w placówce wywieszano krótkie, telegraficzne informacje o książce, kilka egzemplarzy wykładano na podręczny stolik. Spotkania te, odbywające się w kameralnych warunkach, zyskały sobie grono stałych uczestników.

Kontynuacją tych imprez stały się wieczory poetyckie przy świecach.

Łatwiejszą znacznie formą upowszechniania książki są turnieje i plebiscyty. Droga plebiscytu zaoferowano czytelnikom wybór najciekawszych pozycji literatury polskiej XXX-lecia. Kilku zwycięzców zaproszono na turniej, który odbywał się w gronie stałych czytelników.

Pierwsze konkurencje wstępne obejmowały:

a) odgadnięcie autora i tytuł utworu literackiego, którego fragment prezentowano z nagranej uprzednio taśmy magnetofonowej.

Nagrano wybrane fragmenty E. Brylla „Na szkle malowane”, poezji Ju-

liana Tuwima i Urszuli Koziół, powieści M. Kuncewiczowej „Tristan 46”, opowiadań W. Żukrowskiego z tomiku „Wędrówki z moim Guru”.

b) uzupełnianie, w tekstach recenzji, danych dotyczących określonych utworów literackich.

np.

„Ostatnią opowieścią epicką jest „Nelly”, stanowi ona zbiór wspomnień i esejów zamykających jego twórczość — jest sumą życiowych i pisarskich doświadczeń.

We wstępie do epickiej powieści również notatnika, autor tłumaczy się przed czytelnikiem, że daje mu do rąk rzecz zastępczą, zbiór luźnych zapisków powstałych w miejsce powieści, na napisanie której autor, czynny dyplomata nie miał czasu.

Scaleniem migawek miał być „Urząd”. „Nelly” jest także utworem zastępującym powieść, relacją z perygrynacji życiowych autora”.

rec. II

„Jest autorem wielu znanych utworów o bardzo różnorodnej tematyce i formie np.: powieści „Dni kłęski”, „Skapani w ogniu”, zbiorów opowiadań. Największą popularność zyskała jednak powieść .., która należy do nurtu opisowo-epickiego.

W obszernym utworze przedstawia dramat miłości, dramat wyborów moralnych i politycznych.

Głównym bohaterem uczynił węgierskiego komunę i katolika w jednej osobie.

Epickość tej powieści wyraża się w barwnym opisie egzotyki indyjskiej, ponieważ akcja dzieje się w Indii, a główny bohater jest pracownikiem węgierskiej ambasady w New Delhi.

Pełne wyrazu bujne opisy, znakomity kunsztowny rysunek postaci sprawiają, iż czytelnik ulega fascynacji tą książką”.

Poza podanymi przykładowo omówieniami pozycji literackich, w czasie turnieju uczestnicy uzupełniali recenzje o „Bołdynie” J. Putramenta i powieści „Kolumbowie rocznik 20-ty” R. Bratnego

c) trzecią konkurencję stanowiła półtoraminutowa prezentacja ulubionego pisarza polskiego, ewentualnie wybranego utworu. W czasie prezentacji uczestnicy motywowali i uzasadniali swój wybór.

Część finałową turnieju stanowił quiz, przeprowadzony w formie zaadaptowanej z programów telewizyjnych „Gra o telewizor”.

Każdy z uczestników dysponował czasem 3 min. na pytania i odpowiedzi. Liczba wykorzystanych pytań, a tym samym uzyskanych punktów, była różna w zależności od stopnia wiedzy uczestników.

Formy te, wykorzystane w czasie jednej imprezy czytelnicej, można (zależnie od warunków, okazji, zamierzeń organizatorów) potraktować również odrębnie, czy też jako element innej imprezy.

W czasie Dni Oświaty Książki i Prasy oraz Dekady Książki Społeczno-Politycznej CZŁOWIEK — ŚWIAT — POLITYKA prowadziliśmy cykl

krótkich konkursów, których celem było upowszechnianie aktualnej wiedzy społeczno-politycznej podawanej w informacjach prasowych oraz pogłębienie czytelnictwa prasy.

Systematycznie dwa razy w tygodniu ogłaszano konkurs na Dziennikarza, który przeprowadzano w sposób następujący; na arkuszach papieru o formacie A4 naklejano wycięte z aktualnej prasy („Trybuna Ludu”, „Polityka”, „Kultura”, „Trybuna Opolska”) tytuły artykułów problemowych np.: „Zasady pokojowego współistnienia”, „Czy kryzys paliwowy”, „Reforma szkolnictwa” itp. Zadanie uczestników polegało na napisaniu krótkiego artykułu zawierającego maksimum informacji dotyczących podanego tytuła. Tytuły wybierano takie, by obejmowały najistotniejsze zagadnienia społeczne i polityczne dotyczące Polski, zarówno jej polityki wewnętrznej jak i stosunków międzynarodowych.

W ramach „spotkań czytelników” słusznym jest wykorzystanie indywidualnych zainteresowań i organizowanie np.: licytacji ulubionej książki. W czasie takich spotkań kilku czytelników (wcześniej uprzedzonych) prezentuje swoje ulubione książki, wyszczególniając ich wszystkie walory i przedstawiając wybrane fragmenty.

Licytacje takie można ograniczyć do książek o określonej tematyce, ewentualnie licytować łącznie twórczość kilku wytypowanych pisarzy. Kwestię sposobu oceny licytujących można rozwiązać: albo plebiscytem przeprowadzonym wśród publiczności, albo przez powołaną w tym celu Komisję.

Podaję zaledwie kilka różnych przykładów upowszechniania książki. Przedstawiłam imprezy, które organizowałam bądź których byłam współorganizatorem. Wszystkie zostały zaaprobowane przez większość uczestniczących — a to traktuję jako jedno z podstawowych kryteriów ich oceny.

Elżbieta Hatko
WBP Katowice

Dyskusja nad książką

W. Myślińskiego „Pałac“ W-wa 1970.

Wstęp.

Dyskusja nad książką biegnąć może kilkoma torami. Do najbardziej wartościowych należą te, które pomagają w wydobyciu jej istotnych walorów

ideowych, artystycznych, formalnych, skrytych — jak ma to miejsce u Myśliwskiego — za symbolem i metaforą. Ukazanie tych wartości w trakcie dyskusji z czytelnikiem przyczynia się do głębszej i właściwszej, a czasem nawet odkrywczej recepcji czytanego utworu, ułatwia jego zrozumienie i bardziej świadome przeżycie. Przedstawiony materiał ma wskazać kierunki dyskusji nad „Pałacem” W. Myśliwskiego, książki dość nieoczekiwanej i trudnej z uwagi nie tylko na pewne nowatorstwo formalne, ale także na gęstość i bogactwo myśli w niej wypowiedzianych.

Adnotacja.

MYŚLIWSKI WIESŁAW Pałac W-wa 1970 PIW s. 213.

Bohaterem a jednocześnie narratorem powieści współczesnego autora (ur. 1932 r.) jest młody owczarz, Jakub, który zakrada się do pałacu opuszczonego w przededniu nadciągającej wojny przez ogarniętych paniką właścicieli. Niecodziennosc sytuacji i niezwykła sceneria pobudzają wyobraźnię chłopca, który utożsamia się z zamieszkującym tu zazwyczaj księciem i stwarza wokół siebie przypisywany tej postaci świat z wszystkimi jego blaskami i cieniami. Wiara w spełnienie nierealnych wyobrażeń wyzwala i ujawnia całe skomplikowane i bogate życie wewnętrzne pozornie „głupiego Jakuba”. Tragiczna śmierć chłopca w momencie, gdy zatracił możliwość oddzielenia iluzji od rzeczywistości, to „ostatni akord w monologu o złożoności i bogactwie tajemniczego pałacu, jakim jest osobowość człowieka”. Dla bradziej czytanych. (Literatura Piękna 1970. W-wa 1972 poz. 261).

Recenzje.

Bibliografia Zawartości Czasopism za rok 1971 notuje podane niżej omówienia:

1. Barańczak Stanisław, Odra 1971 nr 718 s. 103-104.
2. Bereza Henryk, Twórczość 1971 nr4 s. 100-102.
3. Chołodowski Waldemar, Tyg. Kult. 1971 nr 5 s. 4.
4. Dąbrowski Mieczysław, Mies. Lit. 1971 nr 7 s. 127-128.
5. Hajduk Janina, Opole 1971 nr 10 s. 25. (także Nagi sad)
6. Klak Tadeusz, Kamena 1971 nr 9 s. 11.
7. Kujawski Lech, Litory 1971 nr 5 s. 33. (także Nagi sad)
8. Lubieński Tomasz, Kultura 1971 nr 18 s. 9.
9. Nawrocka Barbara, Tryb. Ludu 1971 nr 62 s. 6.
10. Sprusiński Michał, Perspektywy 1971 nr 13 s. 28, ilustr.
11. Sulima Roch, Nowe Książki 1971 nr 14 s. 936-938, ilustr.
12. Tatarkiewicz Anna, Polityka 1971 nr 12 s. 10.
13. Torner Janusz, Polonistyka 1971 nr 3 s. 52-55.

Wznowienie.

Wyd. 2. 1973.

Adaptacja.

Monogram w opracowaniu autora w reżyserii Ryszarda Bera, emitowany

w programie II telewizji w dn. 12. V. 1974 r., w wykonaniu aktora Zdzisława Wardejna.

Problemy do dyskusji.

1. Jakie są pierwsze spostrzeżenia, wrażenia czytelnika dotyczące tematyki powieści i jej kompozycji? Próba określenia miejsca powieści w literaturze.

Powieść należy bezprzecznie do kręgu literatury wiejskiej, ale sposób prezentacji problemów wiejskich i miejsce, z którego Myśliwski patrzy na wieś, różnią się od dotychczasowych literackich dokonań autorów zajmujących się również sprawami wsi, jej miejsca w historii i we współczesności, jak np. J. Kawalca, czy Tadeusza Nowaka. „Pałac” Myśliwskiego leży na styku twórczej realizacji problemu wiejskiego u obydwu autorów. Decydują dwa wymiary, dwa plany występujące w powieści: plan realny i plan stworzony przez myśl, marzenie i wobraźnię. Obydwa funkcjonują w powieści dzięki bohaterowi, który istnieje jako konkretny Jakub — owczarz, i wtedy, kiedy gra samego siebie, i wtedy, gdy odtwarza siebie w różnych rolach (s. 39 „O gdybym ja był jaśnie panem”).

W istocie swej powieść jest jednym monologiem złożonym z całego szeregu dialogów, w których Jakub gra różne role.

2. Kim właściwie jest bohater powieści? Jaki zamysł, jakie intencje pisarza realizuje Jakub wieloosobowościowy?

Bohaterem powieści jest samotny pasterz Jakub, który dociera do pustego, osamotnionego pałacu i rozpoczyna wielką wędrówkę po jego rozległych, tajemniczych komnatach. Na widok wspaniałości doznaje olśnienia, a rozbudzona wyobraźnia, utajona tęsknota za lepszym światem wywołuje w nim pragnienie bycia jaśniepanem. Wyobraża sobie różne role, w które wchodzi bez trudu; w ten sposób dokonuje się w powieści to, że los indywidualny nakłada się w swym wymiarze na los uniwersalny. Nie tracąc statusu bohatera społecznego Jakub staje się bohaterem wiecznym.

Jego los jest nie tylko losem owczarza ale losem człowieka w ogóle. (s. 9 „Jakubie! Gdzie jesteś, Jakubie? Ech, ty głupi Jakubie! Ty tak zawsze!..”). U Juliana Kawalca jedna przedstawiona sytuacja tłumaczy los pojedynczego bohatera. U Myśliwskiego wieś objawia się jako obszar ludzkiego losu, który nie ma już granic zastrzeżonych w pamięci lub w wyobraźni, ma już granic zastrzeżonych w pamięci lub w wyobraźni. To co konkretne, to i uniwersalne.

Autorowi nie chodzi o ilustrację jednego momentu historycznego (akcja powieści przypada na r. 1944, rok przełomowy, wielkich przemian w naszym życiu narodowym), ale o to — w jaki sposób istnieje człowiek poddany próbie własnej wyobraźni, poruszonej nowymi warunkami życia. Jakub owczarz istnieje obok wydarzeń historycznych, jego wejście do pałacu nie jest aktem dziejowej sprawiedliwości ale chęcią poznania

lepszego świata; tego świata, którego symbolem jest pałac. W samotnej wędrówce po pustych salach i komnatach poznaje pełną prawdę o ludziach tu mieszkających; w pałacu, poprzez szereg obrazów i sytuacji stworzonych przez wyobraźnię, odkryje siebie w innych, ludzkość w sobie. (s. 180 „Bo każdy siedzi ze wszystkimi, a zarazem każdy przed wszystkimi ukryty...”, s. 126-128).

Intencją pisarza było więc ukazanie w wieloosobowościowym Jakubie tego co jest w każdym z nas.

3. Jakie są centralne motywy powieści i jaka jest ich funkcja?

„Pałac” Myśliwskiego jest na pewno utworem czytelnym, ale sens jego jest ukryty w gąszczu metafor i symboli.

Naczelnymi motywami są „motyw Jakuba” i „motyw pałacu..”

Jakub to imię znane z Biblii, które nie tyle było nazwaniem człowieka, co synonimem typu człowieka o nieprzenikliwym charakterze, specyficznym losie. W tradycji ludowej spotykamy „głupiego Jakuba”, najgłębszego wśród głupich”. „Zjakubiec” w gwarze ludowej znaczy ogłupieć. Często ten najgłębszy był człowiekiem wybranym, żyjącym w odosobnieniu, świętym.

Jakub z „Pałacu..” też jest inny od wszystkich; wiejski owczarz, który dostąpił nobilitacji, wszedł do pałacu, by odtąd żyć jak jaśnie panowie żyli. Z początku będzie ich naśladował, ale w miarę upływania czasu pański świat, piękny, szlachetny stanie się jego autentycznym światem. Mówi o tym ostatnia scena powieści. Jakub gra na fortepianie, przekonany o własnej wartości, bo poznał prawdę o sobie i prawdę o ludziach z pałacu (s. 210 „Nagle jakby przepaść robi się pod palcami”...).

Bahater Myśliwskiego zmienia się, występuje w wielorakich sytuacjach ludzkich, zmyśla siebie w różnych rolach i to właśnie bogactwo zmysłów umożliwia poznanie pełni ludzkiego losu.

Okrycie to dokonuje się w pałacu, który w powieści funkcjonuje również jako symbol. Pałac to miejsce jaśniepaństwa, ludowe wyobrażenie o życiu szczęśliwym, pałac kultury, pałac sprawiedliwości, pałac jako rzeczywistość duchowa każdego z nas.

Jakub dociera do samotnego pałacu i tu przekonuje się o tym, że istnieją pewne stany, pewne pragnienia i tęsknoty powtarzające się w każdym losie — pańskim i chłopskim, bez względu na czas, w którym żyje, miejsce w świecie, pozycję społeczną.

Sposób przeprowadzenia przez autora motywu Jakuba i pałacu uzasadnia założenie pisarza, że „każdy człowiek jest ludzkością bez mała” (s. 126). Zarówno chłop jak i pan tęsknią za miłością i jej spełnieniem.

Jakub pragnie miłości wzniosłej, szlachetnej, prawie idealnej. Pan chciałby kochać jak prosty chłop. Chłop chciałby w głębokim uczuciu oczyścić się ze swej wulgarności, pan zaś być sobą, nie udawać. Na ludzki los składają się oprócz miłości strach przed śmiercią (s. 107, 198, 157, 163), tęsknota za pięknem (s. 167), pragnie pełni życia (s. 148-9), wzniosłości (s. 118-9, 115) itp.

Obok tych motywów — symboli książka zawiera jeszcze kilka innych np. motyw rąk, fortepianu, motyw ciszy, samotności, motyw śmierci, przy czym ten ostatni jest motywem dość często pojawiającym się w rozmyślniach Jakuba. Śmiercią Jakuba kończy się także realny plan powieści.

Jest w powieści i rozmyślań o śmierci i obrazów śmierci — dużo. Najbardziej przejmujące są zwłaszcza dwa obrazy: śmierć ojca i śmierć chłopca — oblubieńca, który umierał dwa razy — raz, kiedy w imię nieludzkiego prawa obyczajowego przyprowadził do jaśnie pana swoją dopiero co zaślubioną żonę (s. 154 „Przyprowadziłem ci ją sam jaśnie panie”...) i drugi raz, kiedy poniżony, podeptany, okrutnie skrzywdzony, powiesił się wysoko na drzewie (s. 156-7).

Obydwie te śmierci są niezwykle mocnym potępieniem nieludzkości jaśniepanów, oskarżeniem ich i ich własnym wyrzutem, od którego nie ma uwolnienia ani w dzień, ani w nocy, ani na jawie, ani we śnie. „Winnych takiej śmierci nawet piekło nie przyjmuje, tulać się muszą jako pokutująca wiecznie zjawa” (s. 158-60).

Jest też i w powieści inna prawda o śmierci, o tym jak się stary człowiek niegodnie przed nią się broni. Naznaczony stygmatem śmierci bierze za żonę dużo młodszą od siebie, żeby swoją śmierć od siebie oddalić, a w zamian odebrać część życia żony (s. 171-2 „Może zresztą liczyłem, że ktoś tak młody jak ona”...).

I wreszcie ostatnia śmierć, śmierć Jakuba. Różne stany składają się na ludzkie życie: sen, radość, strach, bolesć, sytość, rozpacz, zadowolenie, głód i śmierć. Przeżyć życie w pełni tzn. przeżyć wszystkie możliwe stany, a więc i śmierć. Jakub chciał doznać pełni ludzkiego losu, musiał więc umrzeć. Musi się umrzeć również wtedy, kiedy się pozna jakąś tajemnicę. Jakub tajemnicę życia przeczuł i poznał. Wykrycie tajemnicy równa się śmierci. Tak motyw śmierci, ciszy, samotności, strachu, głodu, radości, smutku, jak i dwa generalne motywy — Jakuba i pałacu są metaforami tłumaczącymi los człowieka, ukazującymi różne jego dopełnienia. Są motywami wieloznacznymi.

Napisy informacyjne na półkach z beletrystyką

W wypożyczalniach centralnych i większych filiach, szczególnie miejskich, wobec literatury pięknej stosuje się na regałach podział wg rodzajów i form literackich, w obrębie którego beletrystykę dzieli się na polską i tzw. obcą i dalej wg krajów.

I tu spotyka się dość często błędne napisy informacyjne. np.:

- „Literatura rosyjska” — dla literatury ZSSR, reprezentowanej przez utwory pisarzy różnych republik nie tylko Socjalistycznej Republiki Rosyjskiej;
- „Literatura czeska” — dla literatury Czechosłowacji, państwa wielonarodowościowego;
- „Tłumaczenia z jęz. angielskiego” — określane zupełnie dezorientujące jeżeli ma wskazywać na literaturę piękną angielską, gdyż sugeruje, że chodzi o literaturę z różnych dziedzin wiedzy, której jedyną cechą wspólną jest język angielski jako język oryginału;
- „Literatura hiszpańska” — określenie często stosowane jako jedyne dla literatury pięknej hiszpańskiej, portugalskiej i południowo-amerykańskiej. Literatura ta może zostać określona wspólną nazwą „Literatura iberyjska”, wprowadzenie jednak tego określenia tj. orientującego wg grup językowych, pociągnęłoby za sobą konieczność ustawienia całej literatury wg tego samego kryterium.

W wypadku naszych bibliotek układ beletrystyki wg grup językowych jest niewskazany, gdyż rozbija na części literaturę np. ZSSR, Jugosławii itd., co prowadziłoby do nadmiernego rozczłonkowania tej części księgozbioru i w efekcie dezinformacji oraz zmniejszyłoby umiejętność kojarzenia poszczególnych krajów z osiągnięciami literackimi i nazwiskami twórców.

W ten sposób np. dzisiaj przeciętny czytelnik nie orientuje się w dorobku literackim Szwajcarów czy Kanadyjczyków.

W celu ujednoczenia napisów informacyjnych przy beletrystyce w tych placówkach, gdzie na półkach wydzielona jest beletrystyka jako polska i obca (i dalej wg krajów) proponuje się:

- pozostanie przy podziale zasadniczym z napisami głównymi „Beletrystyka polska” i „Przekłady z beletrystyki” (nazwa „Literatura obca” nie jest naj-

właściwsza, skoro chodzi o dzieła przetłumaczone na język polski, a więc znane).

Jeżeli natomiast biblioteka posiada i udostępnia literaturę piękną obcojęzyczną, wtedy winno się ją wydzielić i określić jako: „Literatura piękna w językach obcych” (w jęz. angielskim, w jęz. francuskim itp.).

Poniżej podaje się sformułowania określające beletrystykę poszczególnych krajów; w nawiasach odnotowane zostały znaki klasyfikacyjne dla literatury tych krajów, które na półce objęte będą wspólną nazwą.

- „Literatura angielska”. (820)
- „Literatura amerykańska”. (820/73)
- „Literatura australijska”. (820/94)
- „Literatura skandynawska”. (839.59; 839.6; 839.7; 839.8 i 894.541
tj. literatura fińska, ponieważ Finlandia wchodzi w obręb państw skandynawskich)
- „Literatura niemiecka”. (830) lub „Literatura niemiecka i austriacka” (830; 830/436) jeżeli np. mała ilość utworów pisarzy austriackich nie uzasadnia wyodrębniania tej literatury.
- „Literatura francuska”. (840)
- „Literatura belgijska i holenderska”. (840/493); 839.3.
Łączenie literatur tych dwóch krajów uzasadnia: mała ilość tłumaczeń, posługiwanie się przez duże grupy ludności tych krajów językiem flamandzkim, przynależnością obydwu państw do krajów Beneluxu.
- „Literatura włoska”. (850)
- „Literatura hiszpańska”. (860) lub „Literatura hiszpańska i portugalska” (860; 869.0)
- „Literatura krajów Ameryki Łacińskiej”. (860/72); 860(729.1; 860(82); 869.0(81) itd.).
- „Literatura rosyjska i radziecka”. (klasyka rosyjska do 1917 r. oraz 882; 883,6; 883; 888,2; 888,3; 894; 894,3 tu kirgizka, uzbecka, 894.545; 894.6 itp.)
- „Literatura jugosłowiańska”. (886.1/2; 886.1; 886.2; 886.3 876.6).
- „Literatura czechosłowacka”. (885.0; 885.4)
- „Literatura bułgarska”. (886.7)
- „Literatura węgierska”. (894.511)
- „Literatura krajów Azji”. (895; 895.1; 895.6/7) — bez azjatyckich republik radzieckich.
- „Literatura żydowska”. (830-088)
- „Literatura inna”. (tu będą stały pozycje literatury tych krajów, które nie mieszczą się w proponowanych wyżej określeniach, a w bibliotekach reprezentowane są przez jeden lub dwa tytuły np. lit. hinduska, turecka, arabska, albańska itp.).

W celu zachowania przyjętego w bibliotekach układu beletrystyki wg krajów proponuje się wydzielić i objąć wspólną nazwą:

— „Literatura szwajcarska”. (830(494); 840(494); 850(494))

— „Literatura kanadyjska”. (820(71); 840(71))

Wydziałanie na półkach beletrystyki w proponowanych grupach zależy od wielkości tej części księgozbioru. W mniejszych placówkach, w uzasadnionych małą ilością tłumaczeń wypadkach, można łączyć poszczególne literatury pamiętając o tym, by napis informował o faktycznej zawartości półki np.: „Literatura angielska i australijska”, „Literatura krajów zachodniej Europy” itp.

WiMBP Opole

Sylwetki bibliotekarzy

ANIELA MÓSZOWSKA

dyrektorka Powiatowej Biblioteki Publicznej w Brzegu

W tabeli obrazującej rozwój i stan czytelnictwa w powiatach województwa opolskiego od lat pierwsze miejsce zajmuje powiat brzeski.

Jest to niewątpliwa zasługa pani Neli Moszowskiej, która kieruje działalnością bibliotek powiatu brzeskiego już od 11 lat. Talent organizacyjny pani Neli, zdolności i takt jaki wykazuje przy załatwianiu wielu trudnych spraw, budzą uznanie i podziw osób, które ją znają, a pogoda ducha, poczucie humoru i rzadko spotykana umiejętność współżycia z ludźmi zjednują Jej przyjaciół.

Aniela Moszowska z Opolszczyzną związana jest od czasu, kiedy rodzice, po zakończeniu wojny, przenieśli się z centralnej Polski na Ziemię Zachodnie i osiedli w pow. namysłowskim. Po ukończeniu z wyróżnieniem Technikum Rolniczego w Izbioku, pani Nela podjęła pracę w bibliotece w Biestrzykowicach. Była pierwszą w pow. namysłowskim bibliotekarką ze średnim wykształceniem.

Placówka, którą objęła przedstawiała żałosny obraz: jedno małe i ciasne pomieszczenie, zaoliwiona podłoga, brudne ściany, festony pajęczyny, mały żelazny piecyk tzw. koza. Książki leżały na podłodze i regałach złożone w stosy, katalogów nie było.

Pani Nela zabrała się energicznie do porządkowania biblioteki.

Z pomocą matki pomalowała ściany i podłogę, w oknach zawiesiła przyniesione z domu firanki. Siedziała w bibliotece od rana do wieczora porządkując księgozbiór i katalogi. W krótkim czasie udało jej się doprowadzić bibliotekę do przyzwoitego stanu.

Wysiłek opłacił się; w biestrzykowskiej bibliotece wreszcie zaczęło się coś dziać. Powstało Koło Przyjaciół Biblioteki, młodzież chętnie zbierała się w bibliotecę na wieczorkach literackich. Pani Nela otrzymała pierwsze dowody uznania; w 1959 roku za pracę z młodzieżą otrzymała nagrodę Zarządu Głównego ZMW; w tym samym roku została radną gminnej rady narodowej. Cieszyła się ogólną sympatią środowiska.

W 1961 roku pani Aniela Moszowska przeniosła się do pracy w Bibliotecę Powiatowej w Brzegu. Ponad rok pracowała w dziale opracowania, później została instruktorką, a w 1963 roku objęła kierownictwo biblioteki. Konsekwentnie uzupełniała swoje wykształcenie. Ukończyła Kurs POKKB, w 1968 roku Studium Kultury i Oświaty Dorosłych we Wrocławiu. W pięć lat później podjęła zaoczne studia na opolskiej WSP na Wydziale Pedagogiki, ze specjalizacją w zakresie pracy kulturalno-oświatowej. Pani Aniela Moszowska była wielokrotnie nagradzana za swoją pracę. Posiada m. in. odznaki: Zasłużony Działacz Kultury, Zasłużony Opolszczyźnie, Zasłużony Działacz TRZZ.

Janina Kościów

WiMBP Opole

Nowości o Śląsku

BAJKI ŚLĄSKIE. Ze zbiorów Lucjana Malinowskiego

Wybór, wstęp i opracowanie Elżbiety Jaworskiej. Pod redakcją Heleny Kapeluś. Słowo wstępne Juliana Krzyżanowskiego, W-wa 1973 r. PIW stron 482 tabl. il. potr.

Lucjan Malinowski (1839 - 1898) profesor filologii słowiańskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim był również znawcą i miłośnikiem folkloru śląskiego. Zgromadził materiały

wręcz bezcenne z tej dziedziny, które jednak za jego życia nie zostały opublikowane. Wydali je po jego śmierci uczniowie prof. Malinowskiego. Między innymi Jan Bystoń. Obecne wydanie obejmuje 134 utwory. Zawierają one bajki o bardzo różnorodnych motywach (bajki zwierzęce, fantastyczne, żartobliwe opowiadania i inne).

Prezentowany tom obok pełnego tekstu bez zniekształceń gwarowych kładzie nacisk na stronę folklorystyczną do dzisiaj nie dostrzeganą przez

lingwistów i etnografów. Porządkuje materiał bajkowy według klucza międzynarodowego i rzuca je na tło życia naszej prozy ludowej.

Przedmowa pióra Juliana Krzyżanowskiego i wstęp Elżbiety Jaworskiej wprowadzają czytelnika w zagadnienie wartości dzieła.

Staranne przygotowanie edytorskie książki podnosi wartość prezentowanego tomu.

Działalność Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich w latach 1957 — 1970.

Warszawa 1973 PWN ss. 165

Jest to pierwsza próba zarysu całości kształtu działalności TRZZ, instytucji, która na swym koncie ma ogromny dorobek. Towarzystwo przez wiele lat było ośrodkiem inicjatyw społecznych w żywotnych problemach Ziem Zachodnich i Północnych i skupiło w swych szeregach działaczy entuzjastów, co miało ogromne znaczenie dla rozwoju tych ziem.

W książce omówiono wszystkie formy działalności tej organizacji tj. działalność propagandową, prace na rzecz rozwoju gospodarczego i kulturalnego oraz działalność w środowiskach młodzieżowych i wśród Polonii Zagranicznej.

Kronika TRZZ wymienia wszystkie ważniejsze wydarzenia i imprezy, a równocześnie zwraca uwagę na różnorodność form działalności i bogactwo inicjatyw realizowanych na różnych szczeblach organizacyjnych.

Dla bibliotekarzy szczególnie cenne są informacje zawarte na końcu. mianowicie bibliografia wydawnictw TRZZ, zarówno zwartych jak i informacyjno-odczytowych, wydanych centralnie i w poszczególnych województwach.

Gedl Marek: CMENTA- RZYSKO HALSZTACKIE W KIETRZU, POW. GŁUB. CZYCE.

Wrocław 1973 Oss, ss. 372, tabl. 2. il. Zsf. Polska Akademia Nauk. Instytut Historii Kultury Materialnej.

Pierwsze wiadomości o cmentarzysku w Kietrze pochodzą z drugiej połowy ubiegłego stulecia. Prace wykopaliskowe rozpoczęto w roku 1930, miały one jednak charakter raczej zabezpieczeniowy, ratowniczy. Do roku 1942 zbadano 463 groby. Systematyczne prace wykopaliskowe podjęto dopiero po 1956 roku. Do 1971 roku zbadano 2200 grobów kultury łużyckiej, a łączna suma odkrytych stanowisk wynosi ponad dwa i pół tysiąca grobów.

Praca ma charakter naukowy. Każdy grób dokładnie zbadano i zainwentaryzowano łącznie ze znaleziskami. W drugiej części książki zamieszczono rysunki ceramiki oraz wyrobów brązowych i żelaznych, znalezionych w wykopaliskach. Pozycja dla specjalistów, archeologów i ludzi interesujących się tą dziedziną wiedzy.

Jasiński Kazimierz: RODO- WÓD PIASTÓW ŚLĄSKICH T. 1.: Piastowie Wrocławscy i Legnicko- Brzescy.

Wrocław 1973 Wrocławskie Tow. Nauk. ss. 300 nlb. 4.

Genealogia Piastów doczekała się opracowania na skalę europejską w dziele Oswalda Balzera. Pominięto w nim jednak Piastów Śląskich, gdyż opracowanie ich genealogii wymagało jeszcze wtedy wieloletnich badań naukowych. Spośród historyków niemieckich stosunkowo dużo miejsca genealogii książąt śląskich poświęcił J. Gottschalk, który skupił uwagę głównie na Piastach Wrocławskich.

Przygotowanie dzieła obejmującego całokształt genealogii Piastów Śląskich musiała poprzedzić zakrojona na wielką skalę kwerenda źródłowa, rozpoczęta w 1961 roku, bowiem część materiałów znajdowała się w bibliotekach i archiwach zagranicznych. W wyniku tych, z górą dziesięcioletnich, badań, autor zebrał bogaty materiał do książki, która obecnie prezentujemy. „Rodowód Piastów Śląskich” jest pracą genealogiczną, w której autor K. Jasiński największą wagę przywiązuje do ustalenia dat urodzin, ślubów, śmierci itp.

Autor przygotował trzy tomy Rodowodu, z których I t. obejmuje genealogię Piastów Wrocławskich i Legnicko-Brzeskich; tom II zawiera genealogię pozostałych Piastów dolnośląskich (świdnickich, ziebickich, głogowsko-żagańskich i oleśnickich), T. III genealogię Piastów Górnośląskich-opolskich, cieszyńskich i oświęcimskich.

Dzielnym tym autor wypełnił dotkliwą lukę w historiografii polskiej.

KALENDARZ OPOLSKI NA ROK 1974.

Opole 1973 OTKO ss. 462, il.

Kalendarz Opolski na 1974 rok jest 16-tym rocznikiem tego wydawnictwa. Hasłem naczelnym, jakie przyswicało zespołowi redakcyjnemu przy jego opracowaniu, było XXX-lecie PRL i próba ukazania dorobku regionu i Polski w tym okresie. Jak zawsze, obok różnorodnej tematyki dotyczącej życia społeczno-gospodarczego i politycznego, dużo miejsca poświęcono kulturze, literaturze, poezji. Całość okraszono niepowtarzalnym i zawsze przez czytelników oczekiwany, humorem śląskim.

Nie pominięto i bibliotek. Tym razem o zbiorach śląskich Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Opolu napisała Janina Kościół. W sumie dobra lektura dla czytelników i cenna pozycja informacyjna dla bibliotekarzy i oświatowców.

Rospond Stanisław: SŁOWNIK NAZWISK ŚLĄSKICH. Cz. 2: G-K.

Wrocław 1973 Oss. ss. 473 tabl.
Instytut Śląski w Opolu.

Autor Stanisław Rospond jest znanym językoznawcą, profesorem Uniwersytetu Wrocławskiego. Praca ta stanowi ciąg dalszy słownika, którego cz. 1: A-F ukazała się w 1967 roku.

Zasady redagowania materiału zostały niezmienione i wyjaśnione bardzo dokładnie we wstępie.

Pozycja przeznaczona do księgozbiorów podręcznych i regionalnych.

Targosz Paweł: OD OKI DO OLZY.

Katowice 1973 „ŚLĄSK” ss. 130
Śląski Instytut Naukowy.

Paweł Targosz, zmarł w 1972 roku, nie doczekał się wydania swoich wspomnień z lat walki w okresie Polski sanacyjnej, wojny i działalności powojennej. Na przykładzie jego losów można prześledzić trudną drogę komunistów śląskich. Do 32 roku życia Paweł Targosz za swą działalność 10 lat spędził w więzieniach.

Pochodził z rodziny robotniczej z Sosnowca, później był mieszkańcem Czeladzi. Lasy wojenne rzuciły go na tereny Związku Radzieckiego, gdzie walczył w szeregach Armii Czerwonej, a później w Wojsku Polskim. Pracował w aparacie politycznym nowoorganizującego się Wojska Polskiego nad Oką.

Po zakończeniu wojny wrócił na Śląsk. O swojej późniejszej działalności Paweł Targosz wspomina w drugiej części książki, zatytułowanej „O pokój i chleb dla Cieszyńskiej Ziemi”. Pamiętnik P. Targosza jest relacją działacza, który nie eksponując swojej osoby, stara się oddać prawdę i klimat tamtych, historycznych już, dziejów; akcentuje cenniejsze rzeczy i fakty, wymienia miejscowości, nazwiska ludzi z któ-

rymi pracował i z którymi się zetknął.

Można tę pozycję traktować jako ciekawy przyczynek do historii najnowszej i polecić czytelnikom jako lekturę rozszerzającą ich wiedzę o tamtych czasach.

○

TWIERDZE POLSKOŚCI. **Pod redakcją Franciszka** **Hawranka.**

Opole 1973 OTKO ss. 185.

Pozycja ta została wydana z okazji 50 rocznicy powstania Związku Polaków w Niemczech. Na Śląsku Opolskim polskość znacznie silniej utrzymała się na wsi niż w miastach, będących większymi skupiskami elementu niemieckiego. Przywódcy ruchu polskiego znajdowali oparcie wśród ludności wiejskiej, która po-tepiała wypadki wynarodowienia.

Zamieszczone tu materiały pozwalają dokonać przeglądu sytuacji i położenia ludności polskiej na Śląsku Opolskim w przekroju lokalnych środowisk i w konkretnych warunkach. Autorem chodzi o ujawnienie nazwisk, działających w poszczególnych organizacjach społecznych oraz w poszczególnych środowiskach, ludzi, których patriotyzm i ofiarność zasługuje na najwyższy szacunek obecnego jak i przyszłych pokoleń.

Dla bibliotekarzy jest to pozycja szczególnie cenna, gdyż na jej podstawie będą mogli pogłębić swoje wiadomości o ruchu polskim w miejscowościach, w których działają i pracują N.p. Narkowicach, Żelaznej, Jemielnicy, Górze św. Anny i in. Obszerny wstęp wprowadza czytelnika w zagadnienie.

○

Wanatowicz Maria: UBEZ- **PIECZENIA BRACKIE NA** **GÓRNYM ŚLĄSKU W LA-** **TACH 1922 — 1939.**

Warszawa 1973 PWN ss. 230,
nb. 1, Śląski Instytut Nauko-
wy Katowice.

W latach międzywojennych istniały w Polsce cztery rodzaje ubezpieczeń społecznych: emerytalne, wypadkowe, chorobowe i od bezrobocia. Nie rozwiązywały one jednak wszystkich spraw.

Jedną z najstarszych form ubezpieczeń zawodowych górników w Polsce było ubezpieczenie brackie. Było to również ubezpieczenie zawodowe robotników. Celem pracy Marrii Wanatowicz jest przedstawienie dziejów tego ubezpieczenia. Rozdział pierwszy zawiera charakterystykę norm prawnego-ustrojowych i organizacyjnych. Rozdział drugi poddaje analizie wpływ podziału Górnego Śląska i sytuacji społeczno-gospodarczej Polski w okresie międzywojennym na kierunek rozwoju i specyfikę ubezpieczenia brackiego. Rozdział trzeci informuje o efektach działania ubezpieczenia brackiego i rozpatruje go na tle innych ubezpieczeń.

Rozdział IV omawia wzajemne uwarunkowania określonych czynników i grup społecznych oraz ubezpieczenia brackiego.

○

ZRODZIŁ NAS CZYN.

Materiały konferencji popu-
larno-naukowej poświę-
czonej dziejom ruchu mło-
dzieżowego na Śląsku Opol-
skim w latach 1945 — 1956.
Opole 5 stycznia 1973 roku.

Opole 1973 Instytut Śląski w
Opolu ss. 169, il.

Jest to pierwsza próba podsumowania wiedzy o ruchu młodzieżowym w latach powojennych na terenie Śląska Opolskiego. Z treści: Jan Meissnet: Działalność Związku Walki Młodych na Śląsku Opolskim w latach 1945 — 1948. Roman Docz: Twarda Szkoła Życia. Florian Gierdał: Powszechna organizacja „Służ-

by Polsce" na Śląsku Opolskim (1945-1956). Stanisław Kisiel: Udział ZMW w repolonizacji na Śląsku Opolskim. Zenon Patrzyński: Z działalności w organizacjach młodzieżo-

wych na Śląsku Opolskim. Józef Sutor: Z działalności Związku Harcerstwa Polskiego na Śląsku Opolskim w latach 1945 - 1948.

Wieści z bibliotek WOJEWÓDZTWO KATOWICKIE

Współpraca Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bielsku-Białej z bibliotekami zagranicznymi

W ramach współpracy kulturalnej woj. katowickiego z woj. północnomorawskim w Czechosłowacji oraz autonomiczną Republiką Słowenii w Jugosławii, Miejska Biblioteka Publiczna w Bielsku-Białej nawiązała współpracę z bibliotekami publicznymi w Ołomuńcu i Lublanie.

W kontaktach z bibliotekami czechosłowackimi MBP w Bielsku-Białej nawiązała współpracę z Vzorą okresną knihovną w Ołomuńcu.

W dniach od 11-14 października 1973 r. w Bielsku-Białej gościła trzyosobowa delegacja kierownictwa tej Biblioteki w składzie: Milan Karhanek — dyrektor Biblioteki, Barbara Matulova — kierownik działu pracy z czytelnikiem oraz Zdena Vomackova — kierownik działu administracyjno-gospodarczego. Rewizytując bibliotekarzy czechosłowackich, w dniach od 10-13 grudnia 1973 r. przebywała w Ołomuńcu trzyosobowa delegacja bibliotekarzy MBP w Bielsku-Białej w składzie: mgr Józef Szczerba — dyrektor Biblioteki, mgr Beata Mikuszewska — wicedyrektor, mgr Krystyna Taratuta — kierownik Dzielnicowej Biblioteki Publicznej.

Obydwie delegacje zapoznały się ze strukturą organizacyjną bibliotek, z zakresami działalności oraz formami pracy.

W dniu 13 grudnia 1973 obie Biblioteki podpisywały umowę o współpracy w takich dziedzinach jak: praca kulturalno-polityczna, zarzą-

danie i praca instrukcyjno-metodyczna, wymiana materiałów bibliotecznych i informacji oraz wymiana stażystów i szkoleniowych grup pracowniczych. Realizując postanowienia umowy, w dniach przyjaźni polsko-czechosłowackiej (od 9-16 marca 1974 r.) w lokalu MBP w Bielsku-Białej została zorganizowana wystawa książki czechosłowackiej oraz dokonano wymiany pierwszej partii książek encyklopedyczno-informacyjnych i albumów.

W zakresie współpracy z bibliotekami jugosłowiańskimi, w czasie pobytu dyrektora Biblioteki mgr Józefa Szczerby w Lublanie, przeprowadzono pierwsze rozmowy z kierownictwem Delawskiej Kniznicy w Lublanie, pełniącej w tym mieście funkcję biblioteki publicznej.

Obie biblioteki są zainteresowane wzajemną współpracą, głównie z uwagi na odmienne środowiska i warunki pracy bibliotek publicznych w Polsce i Jugosławii. Według wstępnych uzgodnień zakres współpracy obejmie wymianę stażystów, materiałów informacyjnych (zwłaszcza regionalnych), książek i innych materiałów bibliotecznych oraz takie zagadnienia jak: formy działalności bibliotek dziecięcych, gromadzenie i udostępnianie literatury obcojęzycznej i inne.

Nawiązanie współpracy przez Miejską Bibliotekę Publiczną z bibliotekami w Ołomuńcu i Lublanie umożliwi wzajemne wykorzystanie dobrych doświadczeń w działalności bibliotek oraz poszerzy wiedzę o książce, bibliotekach i czytelnictwie w przyjaźnionych krajach.

Egzaminy w Państw. Zaocznym Studium Oświaty i Kultury Dorosłych w Katowicach.

W dniach od 4-6 maja odbywał się w Wojewódzkim Ośrodku K-O egzamin dyplomowy uczestników Państwowego Zaocznego Studium Oświaty i Kultury Dorosłych.

W grupie dyplomatów znalazły się Helena Pykova i Irena Olczyk-Ułokoziewicz z PiMBP w Lublińcu, Anna Kolanko i Jadwiga Gruszka z PiMBP w Pszczynie oraz Gertruda Rosa z MBP w Rudzie Śl.

Prace koleżanek dotyczyły przede wszystkim 2 zagadnień —

- osiągnięć bibliotek w XXX-leciu,
- perspektyw rozwoju i programowania działalności bibliotek w gminie.

Zmodernizowany gmach MBP w Częstochowie.

16 stycznia br. odbyła się w Częstochowie uroczystość oddania do użytku przebudowanego i zmodernizowanego gmachu głównego Miejskiej Biblioteki Publicznej im. dr W. Biegańskiego. W uroczystości wzięli udział przedstawiciele władz w osobach: pierwszego sekretarza KMiP PZPR, przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej Mieczysława Przysuchy, prezydenta miasta Ryszarda Matysiakiewicza, naczelnika powiatu Jana Roga, dyrektora Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego Macieja Kurkiewicza, dyrektora Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej Andrzeja Korzona i licznie zaproszonych gości. Okolicznościowe przemówienie wygłosił dyrektor MBP Antoni Kłyk, który oprowadzał również gości po gmachu biblioteki.

Modernizacja budynku głównego MBP w Częstochowie trwała cztery lata. W jej efekcie przebudowano pomieszczenia i nadbudowano drugie piętro w budynku frontowym. Ogólny koszt robót, łącznie z wystrojem wnętrza, wyniósł ponad 8 milionów zł. Projektantem adaptacji i nadbudowy tego obiektu był mgr inż. arch.

Bogdan Jezierski z częstochowskiego „Miastoprojektu”. Wykonawcami były miejscowe przedsiębiorstwa:

Rejonowe Przedsiębiorstwo Remontowo-Budowlane, Miejskie Przedsiębiorstwo Ciepłownicze i Zakłady Drzewne Przemysłu Terenowego.

Ogólna kubatura gmachu biblioteki po remoncie kapitalnym wynosi 11,631 m³, a powierzchnia 2,116 m².

Obiekt składa się z budynku frontowego i dwóch oficyn. W budynku frontowym mieszczą się agendy udostępniania biblioteki głównej. Ważniejsze pomieszczenia rozmieszczone są tu następująco:

- na parterze znajduje się hall (74 m²), szatnia (30 m²) oraz wypożyczalnia główna (97 m²) dla dorosłych.
- pierwsze piętro zajmuje informatorium (57 m²), czytelnia główna (143 m²), 52 miejsca), czytelnia zbiorów specjalnych (37 m², 10 miejsc) oraz palarnia.
- na drugim piętrze znajduje się czytelnia czasopism (108 m², 36 miejsc), sala odczytowa (89 m², 105 miejsc) i sala wystawowa.
- na zapleczu wypożyczalni i czytelnii w pionie od piwnic do drugiego piętra, znajduje się 6 kondygnacji magazynów o łącznej powierzchni 410 m², a w piwnicach są pomieszczenia kotłowni.

W dwóch najniższych kondygnacjach magazynów znajdują się książki wypożyczalni głównej, najwyższa kondygnacja służy za magazyn czytelnii czasopism, a w pozostałych znajduje się księgozbiór czytelnii głównej.

W prawej oficynie budynku biblioteki głównej są pomieszczenia dyrekcji, sekretariatu, księgowości, administracji, pracowni zbiorów specjalnych oraz mieszkanie dozorczy.

W lewej — pokój z-cy dyrektora, sala szkoleniowa (94 m², ok 70 miejsc), pomieszczenia działu instrukcyjno-metodycznego i sieci, działu gromadzenia zbiorów, działu opracowania zbiorów. W piwnicach lewej oficyny wygospodarowano pomieszczenia (ok. 50 m²) na księgozbiór rezerwy.

Ze spraw związanych z organizacją pracy i obsługi czytelników wspomnieć trzeba o tym, że we wszystkich wspomnianych agendach udostępniania biblioteki głównej jest praca dwuzmianowa. Z wypożyczalni czytelnicy korzystają w godzinach od 10-tej do 19-tej, a z czytelni w godzinach od 10-tej do 19,30 (oprócz czwartków). Miejsca w czytelni głównej są ponumerowane od 1 do 52.

Szatnia jest obowiązkowa i czytelnicy otrzymują w niej numerkę równoznaczny z numerem miejsca w czytelni głównej. Ułatwia to kierowanie ruchem czytelników. Wypożyczanie książek do wykorzystania na miejscu odbywa się na podstawie rewersów, które czytelnicy wypełniają w informatorium korzystając z fachowej pomocy dyżurującej bibliotekarki. Następnie rewersy oddają w czytelni głównej dyżurującej bibliotekarce. W oczekiwaniu na dostarczenie książki z magazynu przez magazynierkę mogą skorzystać z księgozbioru prezenyjnego znajdującego na regałach w czytelni, lub spędzić czas w poczekalni-palarni. Na stolikach w czytelni, przy każdym miej-

scu zainstalowane są urządzenia sygnalizacji świetlnej. Ułatwiają one dyżurującej bibliotekarce powiadomienie czytelnika o otrzymaniu z magazynu zamówionej książki.

Z innych usprawnień wspomnieć trzeba o zainstalowanych w informatorium domofonach, dzięki którym dyżurująca bibliotekarka ma połączenie z wypożyczalnią i czytelnią oraz z katalogiem centralnym znajdującym się w dziale opracowania zbiorów. Stwarza to możliwość dokładnego poinformowania czytelników o poszukiwanych wydawnictwach. Nowością na skalę częstochowskiej MBP są również windy. Jedna z nich łączy poszczególne kondygnacje magazynowe, a druga, zainstalowana w lewej oficynie, służy transportowi książek do działów gromadzenia i opracowania zbiorów.

Zwiedzający gmach biblioteki wyrażali uznanie dla estetycznego urządzenia wnętrza. Z okazji uroczystego otwarcia biblioteki, w sali wystawowej zorganizowana została ekspozycja obrazująca rozwój i dorobek Miejskiej Biblioteki Publicznej w Częstochowie w okresie 30-lecia PRL

IWOJEWÓDZTWO OPOLSKIE :

Wieczór wspomnień

23 stycznia 1974 r. w Filii nr 5 odbył się uroczysty wieczór wspomnień o Kazimierzu Malczewskim — patronie tej Biblioteki. Mgr A. Pałosz, przyjaciel i współpracownik zmarłego przed 5 laty K. Malczewskiego, czytał fragmenty swojej, przygotowanej do druku, książki o tym wybitnym działaczu. Wieczór zorganizowano wspólnie z Klubem Opolskiej Spółdzielni Mieszkaniowej.

Nowy Oddział Muzyczny i Zbiorów Audiowizualnych

2 stycznia 1974 r. przy Wypożyczalni Centralnej WiMBP otwarto Oddział Muzyczny i Zbiorów Audiowizualnych. W ciągu miesiąca zare-

jestrowano 250 użytkowników, którym udostępnia się bezpłatnie płyty, taśmy magnetofonowe z nagraniami muzycznymi i językowymi, przeźroczą. Oddział cieszy się ogromnym powodzeniem. W najbliższej przyszłości zostanie w nim zainstalowana aparatura do cichych przesłuchań i stół mikserski. Pomieszczenie oddziału, zgodnie z porozumieniem Biblioteki z BWA o instalowaniu w nim wymiennych wystaw malarskich zdobią obrazy opolskich artystów.

Goście zagraniczni w bibliotekach Opolszczyzny

7 i 8 stycznia 1974 r. przebywali na Opolszczyźnie bibliotekarze z Bańskiej Bystrzycy. Zwiedzili WiMBP oraz PiMBP w Oleśnie i Namysłowie.

Na nadzwyczajnym Kolegium kierowników działów zwołanym przez Dyрекcję, wymieniono poglądy i doświadczenia oraz druki propagandowe. Po złożeniu przez nas rewizyty w kwietniu, zostanie podpisana przez obie Biblioteki umowa o współpracy.

Ciekawa praca Oświatowa w filii nr 2

Kierowniczką filii nr 2 kol. Halina Stempurska jest jedną z najaktywniejszych bibliotekarek sieci miejskiej. Mimo małego, 80-godzinnego ryczałtu, prowadzi aktywną pracę Oświatową z dziećmi i systematycznie współpracuje ze szkołą. Z jej inicjatywy, w zw. z Rokiem Nauki Polskiej, we wszystkich placówkach filialnych wprowadzono tzw. żywe encyklopedie, popularyzujące sylwetki najwybitniejszych uczonych polskich. W roku bieżącym H. Stempurska duży nacisk kładzie na popularyzację literatury regionalnej; rozpoczęła tę akcję z okazji daty wyzwolenia Opola (23 stycznia).

Nowa forma udostępniania książek

Dział udostępniania WiMBP wspólnie z Kołami Przyjaciół Bibliotek organizuje w roku bieżącym dostarczanie książek do domu ludziom starym i chorym, nie mogącym samodzielnie przyjść do Biblioteki.

Pragniemy również wyłonić koła społecznych lektorów, którzy ludzom niedołężnym będą czytali prasę i książki. Ogłoszenie o tej akcji zamieściliśmy na łamach TO nr 50 s. 6.

Nowe nagrania taśm magnetofonowych w Oddziale Muzycznym w Opolu

Zakład Muzykoterapii Wyższej Szkoły Muzycznej we Wrocławiu opracował 7 zestawów muzyki relaksacyjnej — kojącej dla ludzi zmęczonych i znerwicowanych. Taśmy magnetofonowe z tymi nagraniami rozprowadza WIFON — Warszawa ul. Woronicza 17 nr kodu 02-627 Zakład Usług Fonicznych. Nagrania te zamówił Oddział Zbiorów Muzycznych WiMBP dla swoich odbiorców.

Można je również zakupić do bibliotek szpitalnych naszego województwa. W opracowaniu są dalsze zestawy muzykoterapeutyczne.

SPIS TREŚCI NR 2/74

1. WBP Katowice		
Analiza statystyczna bibliotek publicznych województwa kato-		
wickiego za rok 1973		3
2. WiMBP Opole		
Analiza statystyczna bibliotek publicznych województwa opol-		
skiego za rok 1973		8
3. Furtak W. — MBP Racibórz		
Zarys dziejów bibliotek polskich na Ziemi Raciborskiej (Od		
Wiosny Ludów do II-giej wojny światowej)		13
4. Kwiatkowska A. — WiMBP Opole		
Współpraca bibliotek miasta Opola w zakresie gromadzenia		
materiałów bibliotecznych		20
5. Deblessem M. — WiMBP Opole		
Zbiory regionalne — sprawa ciągle aktualna		22
6. Morcinek H. — MBP Zabrze		
Audiowizualna służba biblioteczna. Postępowanie ze zbiorami		
audiowizualnymi		29
7. WBP Katowice		
Co to jest KMR?		37
8. Krauze M. — Opole		
Pogłębianie znajomości literatury pięknej. Formy pracy z książką		
		41
9. Hałko E. — WBP Katowice		
Dyskusja nad książką W. Myślińskiego „Pałac”		45
10. Ociepka G. — WBP Katowice		
Napisy informacyjne na półkach z beletrystyką		50
11. WiMBP Opole		
Sylwetki bibliotekarzy		53
13. Kościów J. — WiMBP Opole		
Nowości o Śląsku		53
14. Wieści z bibliotek		57

